

השתתפות בפנאי של אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית

בינונית המתגוררים בדיור בקהילה

אביבה קלר

בהנחיית: פרופ' נעמי וינטראוב

עבודת גמר המוגשת במילוי חלק מהדרישות לקבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה"

במחלקה לריפוי בעיסוק, בית ספר לרפואה, אוניברסיטה העברית

מחקר זה נערך בסיוע מענק מחקר מקרן שלם

הקרן לפיתוח שירותים לאדם עם מוגבלות שכלית התפתחותית

ברשויות המקומיות

2021

תוכן עניינים

1	תמצית
2	תקציר
4	תקציר מנהלים
7	מבוא
7	סקירת ספרות
10	שיטת המחקר
10	שאלות המחקר
10	אוכלוסיית המחקר
12	כלי המחקר
14	הליך המחקר
17	ממצאים
26	דיון וניתוח
27	סיכום, המלצות ומסקנות
28	ההשלכות היישומיות של המחקר
28	פורום/רשימת אנשי מקצוע והשטח להם רוצה החוקר להציג את תוצאות מחקרו
29	המלצות למחקרי המשך
30	ביבליוגרפיה
36	נספחי מחקר
59	Synopsis
60	Abstract

רשימת תרשימים

תרשים 1	המודל התיאורטי העומד בבסיס ההתערבות לשיפור השתתפות בפנאי דרך למידה ('הפ"ל")	11
תרשים 2	תרשים "תצפית הערכת השתתפות בפעילויות פנאי" ב-3 נקודות זמן על פי הקבוצה	23
תרשים 3	הערכת ה-GAS ב-3 נקודות זמן, על פי הקבוצה	24

רשימת טבלאות

טבלה 1	ציוני Weighted Kappa לבדיקת מהימנות בין שופטים בהעברת "תצפית להערכה השתתפות בפעילויות פנאי"	18
טבלה 2	תוצאות מבחן מהימנות מבחן חוזר (ICC) של "תצפית להערכת השתתפות בפעילויות פנאי"	19
טבלה 3	אפיוני פנאי של הדירות	21
טבלה 4	אפיוני משתתפים לפי תכניות ההתערבות	22
טבלה 5	ממוצעים וסטיות תקן של ציוני "תצפית הערכת השתתפות בפעילויות פנאי" בשלוש נקודות זמן	23
טבלה 6	ממוצעים וסטיות תקן של ציוני ה-GAS בשלוש נקודות זמן	24

תמצית

אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (מש"ה) משתתפים פחות בפעילויות פנאי בהשוואה לבני גילם עם ובלי מוגבלויות. המחקר הנוכחי בחן את יעילותן של שתי תוכניות התערבות; 'השתתפות בפנאי דרך למידה' (הפ"ל) או 'השתתפות בפנאי דרך התאמות' (הפ"ה), שמטרתן לשפר את רמת השתתפות בפעילויות פנאי לא מובנות של אנשים עם מש"ה המתגוררים בדיור קהילתי. בתוכנית השתתפו 38 דיירים שהושמו באופן רנדומלי לאחת משתי תכנית בנות 6 מפגשים. הממצאים הראו ששתי התוכניות שיפרו את ההשתתפות בפנאי. תוצאות המחקר מרחיבות את הידע אודות פעילות הפנאי של אנשים עם מש"ה הגרים בדיור קהילתי ומראות כי התערבות קצרת מועד, יכולה לשפר את רמת ההשתתפות בפנאי.

תקציר

רקע: גורמים רבים, אישיים וסביבתיים, נמצאו כבעלי השפעה על היכולת להשתלב באוכלוסיות בקהילה, כאשר אחד מהם הוא השתתפות בפעילויות פנאי. אף על פי כן, חסר מידע לגבי השתתפות בפעילויות פנאי, ובמיוחד עבור השתתפות בפעילויות פנאי בדיוור בקהילה עבור אנשים עם מש"ה. ספרות נוכחית מצביעה על כך שאנשים עם מש"ה משתתפים פחות בפעילויות פנאי. יחד עם זאת, חסרות תכניות התערבות לשיפור ההשתתפות בפעילויות פנאי וכן חסרים כלים תצפיתיים להעריך את מידת ההשתתפות בפעילויות פנאי.

מטרות המחקר: (א) להגדיר את ההזדמנויות להשתתפות בפעילויות פנאי בדיוור בקהילה ולבחון את הקשר בין הזדמנויות אלה לבין מידת ההשתתפות; (ב) לפתח אבחון מבוסס תצפית להעריך השתתפות בפנאי; ו-(ג) לבחון את המועילות של שתי תכניות התערבות בשיפור השתתפות בפנאי. שיטות: בהתייחס למטרה הראשונה, 38 מבוגרים עם מש"ה בינוני מ-19 דורות בקהילה השתתפו במחקר. בהתייחס למטרה השנייה, בשלב הראשון של פיתוח הכלי, השתתפו 20 שופטים בשני פאנלים שונים. בשלב השני השתתפו 38 מבוגרים עם מש"ה הגרים בדיוור בקהילה בין הגילאים 25-45. בהתייחס למטרה השלישית, הושו שתי תוכניות התערבות שמטרתן לשפר את רמת השתתפות בפעילויות פנאי שקט של אנשים עם מש"ה המתגוררים בדיוור קהילתי: (א) 'השתתפות בפנאי דרך למידה' (הפ"ל) בה למדו המשתתפים להשתמש בטאבלט לשם בחירת ויישום משחקים, ו-(ב) 'השתתפות בפנאי דרך התאמות' (הפ"ה), בה נחשפו המשתתפים למבחר פעילויות פנאי שקט, בחדר וזמן ייעודיים. במחקר השתתפו 38 מבוגרים עם מש"ה בינוני המתגוררים בדיוור בקהילה, ואשר הושמו באופן רנדומלי לאחת הקבוצות: 17 בקבוצה הפ"ל ו-21 בקבוצה הפ"ה. מידת ההשתתפות בפנאי נבדקה בשלוש נקודות זמן, לפני ההתערבות, בתום ההתערבות וחודש לאחר תום ההתערבות.

תוצאות: בהתייחס למטרה הראשונה ממצאי המחקר הראו קורלציה בין כמות ההזדמנויות לפעילויות פנאי ולוחות זמנים (מערכת יומית) חזותית (תלויה במקום גלוי לדיירים), הכוללת פעילויות פנאי, לבין מידת ההשתתפות של הדיירים עם מש"ה בפעילויות פנאי. בהתייחס למטרה השנייה, הודגמו התוקף והמהימנות הראשוניים של ה'תצפית להערכת השתתפות בפעילויות פנאי'. בהתייחס למטרה

השלישית, ממצאי המחקר הראו שבתום ההתערבות, שתי הקבוצות השתפרו בהשתתפות בפנאי בדירה. בנוסף, השתפרו במטרות האישיות שנבחרו עבורם בתחילת ההתערבות.

מסקנות: מבחינת תיאורטית, ממצאי המחקר מרחיבים את הידע המצומצם על השתתפות בפנאי בדירות של אנשים עם מש"ה בנוי ועל כלים שיכולים לשפר את השתתפותם. בנוסף, הרחבת הידע על גורמים העלולים להשפיע על השתתפות בפנאי בדירות. מבחינת יישומית ניתן יהיה להדריך את נותני השירות, בעיקר צוות הדירות איך להתאים את הסביבה ולאפשר השתתפות בפנאי.

תארים: מוגבלות שכלית התפתחותית, השתתפות בפנאי, דיור בקהילה

תקציר מנהלים

אנשים בעלי מגבלות שכלית התפתחותית (מש"ה) מהווים כ-3-4% (Emerson, 2012) מהאוכלוסייה הכללית. לאורך ההיסטוריה, אנשים עם מש"ה התגוררו בעיקר במוסדות סגורים אך בעשורים האחרונים אנו רואים שינוי ומעבר הדרגתי של אוכלוסייה זו למגורים בקהילה (Gjermestrand et al., 2017; Miller et al., 2008; Stainton, et al., 2011). שינוי זה אמנם שיפר את החשיפה של הקהילה הרחבה לאנשים בעלי מש"ה, אך ככל הנראה, לא גרם לשיפור משמעותי ברמת השתלבותם בה (Abbott & Mcconkey, 2006; Ouellette-Kuntz, et al., 2009). יכולת האדם עם מש"ה להשתלב בקהילה מושפעת מגורמים אישיים וסביבתיים שונים הכוללים, בהם, סוג המגורים, התנהגות מסתגלת ותפקוד יומיומי. זאת ועוד, נמצא גם כי השתתפות בפעילות פנאי ישנה מהווה גורם משפיע על רמת ההשתלבות בקהילה, אך בספרות קיים ידע מועט לגבי גורם (Azaiza et al., 2011; Patterson & Pegg, 2009). בנוסף, נראה כי הספרות אף חסרה כלים למדידת השתתפות בפנאי במהלך תפקוד.

השתתפות בפעילויות פנאי נמצאה כמובילה לשיפור איכות חיים, רווחה אישית ושילוב בקהילה וכתורמת לפיתוח מיומנויות, יחסים חברתיים ופיתוח הזהות העצמית. מעבר לכך, נמצא כי השתתפות בפנאי מהווה חלק אינטגרלי מאורח חיים בריא (Aitchison, 2003; Dattilo, 2002; Kim et al., 2014; Patterson & Pegg, 2009; Nepo et al., 2020; Rosenberg, Bart, Ratson & Jarus, 2013). למרות החשיבות של ההשתתפות בפעילויות פנאי, הספרות המעודכנת מצביעה על כך שאנשים עם מש"ה משתתפים פחות בפעילויות פנאי בהשוואה לקבוצת השווים עם ובלי מוגבלויות (Andrews et al., 2015; Nepo et al., 2020). מאחר שבספרות ישנה התייחסות מועטה לפעילויות פנאי באוכלוסייה זו, היא אינה נותנת תשובה ברורה האם ההשתתפות המועטה בפעילויות פנאי של אנשים עם מש"ה הינה משנית ללקויות הקוגניטיביות או שמא נגרמת ממיעוט הזדמנויות ללמידה שיטתית של מעורבות בפנאי. בנוסף, קיים ידע מועט אודות תוכניות התערבות לשיפור השתתפות בפעילויות פנאי למבוגרים עם מש"ה בינוני. בשל החוסר בספרות אודות ההשתתפות של מבוגרים עם מש"ה בפעילויות פנאי ותוכניות התערבות המעודדות השתתפות בפנאי, מטרות המחקר היו: (א) להגדיר את ההזדמנויות להשתתפות בפעילויות פנאי בדיוור בקהילה

ולבחון את הקשר בין הזדמנויות אלה לבין מידת ההשתתפות; (ב) לפתח אבחון מבוסס תצפית להעריך השתתפות בפנאי; ו-(ג) לבחון את המועילות של שתי תכניות התערבות בשיפור השתתפות בפנאי.

במחקר הראשון השתתפו 38 דיירים שהתגוררו ב-19 דירות בקהילה. מדריך בכל דירה שהשתתפה במחקר מילא שאלון מידע על הדירה, כולל מידע אודות תוכניות פנאי בדירה. לאחר מכן, המדריכים מילאו את שאלון Adaptive Behavior Assessment System (ABAS) בהתייחס לכל דייר שהתקבל עבורו אישור מהאפוסטרופוס. הראו קורלציה בין כמות ההזדמנויות לפעילויות פנאי ולוחות זמנים (מערכת יומית) חזותית (תלויה במקום גלוי לדיירים), הכוללת פעילויות פנאי, לבין מידת ההשתתפות של הדיירים עם מש"ה בפעילויות פנאי. במחקר השני, במטרה לפתח את תצפית להערכת השתתפות בפעילויות פנאי, הועבר table of specifications ל-20 מומחים (10 מומחים בגרסה הראשונה ו 10 מומחים בגרסה השנייה). לאחר הסכמה בין השופטים התצפית הועברה ל 38 מבוגרים עם מש"ה בינוני. ממצאי המחקר הראו שלתצפית יש תוקף ומהימנות פנימית, מהימנות בין שופטים ומהימנות בוחן חוזר.

במחקר השלישי השתתפו 38 מבוגרים עם מש"ה בינוני. מתוכם 17 השתתפו בתוכנית 'השתתפות בפנאי דרך למידה' (הפ"ל) ו 21 השתתפו בתוכנית 'השתתפות בפנאי דרך התאמות' (הפ"ה). התערבויות אלה מבוססות על תיאוריות של אדם-סביבה-עיסוק (Law & Dunbar, 2007) ועל ה - Leisure Ability Model (Jennings & Guerin, 2014). מבנה התוכניות זהה, וכלל ששה מפגשים דו-שבועיים בני 30 דקות כל מפגש (מלבד המפגש הראשון שנמשך 40 דקות) שהתקיימו על פני שלושה שבועות. בשתי הקבוצות, התוכניות נערכו בזוגות. לכל אחת מהתוכניות נבנה פרוטוקול המכיל את פירוט המפגש בחלוקה לדקות. המפגש הראשון של שתי התוכניות היה זהה במבנהו. ב-10 הדקות הראשונות נערכה הכרות בין המרפאה בעיסוק לבין המשתתפים והוסבר למשתתפים באופן מילולי וחזותי (באמצעות תמונות) על תכנית ההתערבות. ב-30 הדקות הנותרות, כל קבוצה התנסתה בפעילות אחרת בהתאם לאופי התוכנית. המבנה של שאר המפגשים היה זהה. ארבעת המפגשים הראשונים בשתי התוכניות התקיימו בחדר המיועד להתערבות ושני המפגשים האחרונים התקיימו בחדר הפעילות המשותף/סלון בו בדרך-כלל מתקיימת פעילות הפנאי של הדירה.

בהתערבות 'הפ"ל' מוקד התערבות היה להקנות ידע ומיומנות בשימוש בטאבלט לצרכי משחק בשעות הפנאי. המשתתפים למדו להפעיל את הטאבלט, לפתוח משחקים, להתאים את רמת המשחק וכן לבחור משחקים מבין אפשרויות שונות (כשיש), כגון, איזה פאזל ברצונם להרכיב.

בהתערבות 'הפ"ה' נתנה למשתתפים הזדמנות להשתתף בפעילויות פנאי לא-מובנה המוצגות לפנייהם, אשר התקיימו בזמן ובחדר ייעודיים (כגון צביעה, קלפים, פאזלים וטאבלט). הנתונים נאספו במספר נקודות מדידה: לפני ההתערבות, מיד לאחריה וכחודש ימים לאחר סיומה.

ממצאי המחקר הצביעו על שיפור בהשתתפות בפנאי שקט לאורך זמן עבור שתי קבוצות המחקר כאשר קבוצה 'הפ"ל' שמרה על ציונים גבוהים יותר מקבוצה 'הפ"ה' לאורך שלוש נקודות זמן. בקבוצת 'הפ"ה' השפעת תוכנית ההתערבות הודגמה לאורך שלושת נקודות הזמן. בנוסף, על אף שלקבוצת 'הפ"ה' היו, בתחילת המחקר, ציונים נמוכים יותר, הרי שלאורך תוכנית ההתערבות פער זה קטן.

ממצאים אלו יכולים להצביע על כך שעם מספיק מודעות ומשאבים מינימליים ניתן לשפר את השתתפות הפנאי של מבוגרים עם מש"ה במתגוררים בדיר בקהילה. עם זאת יש לקחת בחשבון את מגבלות המחקר: זהו מחקר ראשון מסוגו שכלל מדגים יחסית קטן. נראה שמכאן ואילך יש צורך להמשיך לחקור נושא זה בקרב מדגם גדול יותר ולטווח ארוך יותר בכדי להבין לעומק את השפעתם של משתני המחקר בקידום השתתפות בפנאי בקרב אנשים עם מש"ה בינוני בדיר קהילתי.

לסיכום, מחקר זה מצביע על כך שתוכניות להשתתפות בפנאי, שכוללות התאמות לסביבה הטמפורלית והפיזית, יכולות לשפר השתתפות בפנאי בקרב אנשים עם מש"ה בינוני. בנוסף, נמצא שלמידה ישירה נותנת יתרון משמעותי יותר לשיפור רמת ההשתתפות בפנאי.

מבוא

האגודה האמריקאית ללקויות אינטלקטואליות התפתחותית (AAIDD) הציגה בשנת 2002 גישה חדשה להגדרת אוכלוסייה של מוגבלות שכלית התפתחותית (מש"ה), שהתמקדה בהתאמה שבין יכולות האדם לבין ההקשר (סביבה) בו הוא מתפקד. על-פי הגדרה זו מש"ה מאופיינת במגבלות משמעותיות בתפקוד האינטלקטואלי ובהתנהגות המסתגלת, המתבטאות במיומנויות הסתגלותיות, תפיסתיות, חברתיות ומעשיות. מוגבלות זו תחילתה לפני גיל 18. גישה זו אומצה בישראל בשנת 2012, כאשר ועדה מטעם משרד הרווחה קבעה את המושג מש"ה כתחליף למושג פיגור שכלי. נהוג לחלק את רמת התפקוד של אנשים עם מש"ה לפי חומרת התופעה. מחקר זה מתמקד באוכלוסייה המוגדרת ברמה בינונית (ניסים, גורבטוב ובן-שמחון, 2011).

לפי הערכות של ארגון הג'וינט העולמי (Joint Distribution Committee), כיום מתגוררים בישראל כמיליון אנשים עם מוגבלות בין הגילאים 18-67, מתוכם 4.2% אנשים עם מש"ה (ברלב-קוטלר, ריבקין, וסנדלר-לף, 2014). מבין האוכלוסייה עם מש"ה, כ-10,000 אנשים מתגוררים בדיר-חוץ ביתי, ומתוכם כ-2,900 גרים במסגרות של דיור בקהילה, כגון בתים קבוצתיים, הוסטלים או דירות. הדירות בהן לרוב מתגוררים כ-6 אנשים עצמאיים (להלן הדיירים; עמינדב וניסים, 2010), מאפשרות חיים קרובים ככל הניתן למקובל בחברה, והדיירים משולבים טוב יותר בתעסוקה לעומת אנשים עם מש"ה הגרים בדירות מוגנות ובהוסטלים. אולם, בהשוואה לקבוצת השווים, לעתים שביעות רצונם של הדיירים מחיי החברה שלהם ומשעות הפנאי נמוכה יותר, השתתפותם בפעילויות קהילתיות פחותה, ומידת הבחירה שלהם מוגבלת (בר-לב קוטלר ושות', 2014; שוורץ, 2003).

סקירת ספרות

המושג השתתפות (Participation) הוגדר בשנת 2001 על-ידי ארגון הבריאות העולמי (WHO) כמעורבות האדם במארג החיים. עצם הגדרת ההשתתפות כחלק מהסיווג הבינלאומי לתפקוד מוגבלות ובריאות (Health – ICF; WHO, 2001) משקף תפיסה חברתית המכירה בכך שבריאות האדם מושפעת מן היכולת לבצע פעילות ולהשתתף במצבי חיים. באמצעות ההשתתפות בעיסוקי היום-יום רוכש האדם

מיומנויות, יכולות וכישורים, מתקשר עם סביבתו ומוצא מטרה, תכלית ומשמעות לחייו, ובכך משפרת את שביעות רצונו ואיכות חייו (Law, 2002).

יחד עם זאת, כאמור, מחקרים מצביעים על כך שבהשוואה לקבוצת השווים, אנשים עם מש"ה נוטים להשתתף פחות בפעילויות פנאי (ברלב-קוטלר ושות', 2014; Azaiza, Croitoru, Rimmerman, & Naon, 2012). פנאי הוא מונח רב-מימדי ולו הגדרות רבות. אחת ההגדרות היא שפנאי הוא פעילות לא מחוייבת (non-obligatory) המונעת ממוטיבציה פנימית ונעשית בזמן מוגדר, שבו לא נערכות פעילויות בתחומי חיים אחרים כגון עבודה, לימודים או טיפול עצמי (American Occupational Therapy Association, 2014). יש המבחינים בין פעילות פנאי מובנית כגון השתתפות בחוגים לבין פנאי לא-מובנה, בו מוצא האדם עיסוקים משמעותיים להעסיק את עצמו בזמן שאינו מעורב בתחומי חיים אחרים כגון, קריאה, צפייה בטלוויזיה, משחקי מחשב או מפגש עם חברים. מחקר זה מתייחס לפנאי לא-מובנה.

מחקרים הראו שהשתתפות בפעילויות פנאי מסייעת בקידום ופיתוח אורח חיים בריא (Edgington, 2009), ותורמת לשביעות הרצון מהחיים, לרווחה ולביטחון עצמי, ולפיתוח קשרים בין-אישיים (Patterson & Pegg, 2009). מנגד, השתתפות מועטה בפעילויות פנאי, השכיחה בקרב אנשים עם מש"ה, עלולה לגרום לתחושת בדידות וחרדה (McVilly, Stancliffe, Parmenter, & Burton-Smith, 2006). ניתן לשער שקיימים יחסי גומלים בין גורמים סביבתיים ואישים המהווים חסמים בהשתתפותם של אנשים עם מש"ה בפעילויות פנאי משמעותיות (Patterson & Pegg, 2009). לאור זאת עולה הצורך בשיפור השתתפות בפעילויות פנאי לא-מובנה בקרב אנשים עם מש"ה (Duvdevany & Arar, 2004; Yalon-Chaimovitz, Salanikio, Artzi, Prigal, & Fishman, 2010).

בספרות תוארו תוכניות מעטות בלבד שמטרתן שיפור ההשתתפות בפנאי של אנשים עם מש"ה ברמה בינונית, ובפרט אלו המתגוררים בדיור קהילתי. במספר מחקרים נעשה שימוש בטכנולוגיה כגון, IPOD לשם הקשבה למוסיקה (Kagohara et al., 2011), ובמחשבים לשם חיפוש באתרים מתאימים ברשת האינטרנט (Jerome, Frantino, & Sturmey, 2007). ממחקרים אלו עולה שניתן ללמד אנשים עם מש"ה להשתמש בטכנולוגיה לשם השתתפות בפעילויות פנאי תואמת

גיל ומעוררת מוטיבציה. אולם, חשוב לציין שמחקרים אלו נערכו בקרב אוכלוסייה צעירה או על מספר מועט של משתתפים ולא הוצעה למשתתפים בחירה בין פעילויות.

לאור זאת, פותחה תוכנית 'השתתפות בפנאי דרך למידה' (הפ"ל) עבור מבוגרים עם מש"ה

בינונית המתגוררים בדוור קהילתי. מטרת התוכנית הייתה להקנות למשתתפים ידע ומיומנות בשימוש בטאבלט לשם משחק, תוך עידוד לעצמאות ולבחירה בין משחקים שונים שהם למדו, בכדי לשפר השתתפותם בשעות פנאי לא-מובנה. תכנית הפ"ל מבוססת על ה-Person-Environment

Leisure Ability Model (Law & Dunbar, 2007) Occupation (PEO) Model ועל ה- Leisure Ability Model (Jennings & Guerin, 2014; Stumbo & Peterson, 1998). כפי שניתן לראות במודל המופיע בתרשים 1, מרכיב האדם מתייחס לאנשים עם מש"ה בינונית, החסרים ידע ומיומנות ולעתים אף המוטיבציה והעצמאות הנדרשות להשתתפות בפעילות פנאי לא-מובנה (Azaiza et al., 2012). העיסוק מתייחס לפנאי לא-מובנה, ובאופן ספציפי שימוש בטאבלט. הסביבה מתייחסת לדירה הקהילתית. בבסיס התיאוריה עומדת ההנחה שהתאמה מירבית בין דרישות העיסוק והסביבה ליכולות האנשים עם מש"ה תסייע בשיפור השתתפותם בפנאי על-ידי משחק בטאבלט. התאמה זו עשויה להתאפשר באמצעות חינוך לפנאי (Leisure education) תוך התייחסות למרכיבים קוגניטיביים וחברתיים, המהווים חסמים להשתתפות בפנאי (Stumbo & Peterson, 1998), על-ידי ניתוח דרישות הפעילות של משחק הטאבלט (ניתוח פעילות-Task analysis), והקניית הידע והמיומנות הנדרשים למשחק בטאבלט לאדם, באופן הדרגתי (chaining; Herge, 2014), לפי רמת תפקודו. תהליך זה נעשה תוך התאמת הסביבה (adaptive environment; Brown, 2014), היינו קביעת זמן ייעודי וחדר שקט ללימוד התהליך, עבודה בזוגות לעידוד אינטראקציה חברתית, ולאחר מכן העברת מקום ההתערבות לסביבה הטבעית בה מתקיימת פעילות הפנאי בדירה.

שיטה

שאלות המחקר

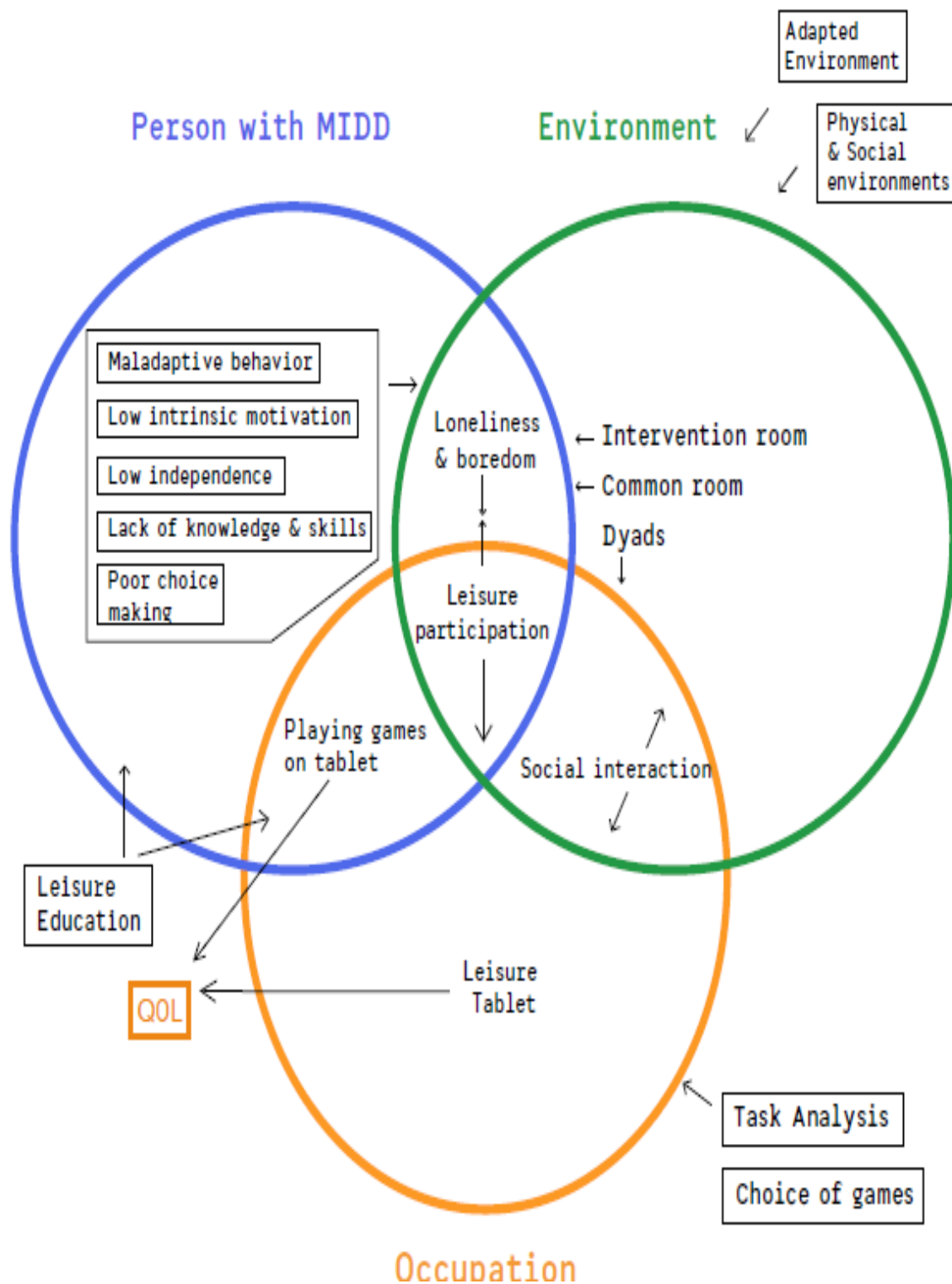
- לבדוק האם בהשוואה ליכולותיהם לפני התוכנית, בסיום ההתערבות וחודש לאחר מכן, יראו המשתתפים בכל אחת מהתוכניות (הפ"ל והפ"ה), שיפור במיומנויות השימוש, הבחירה והמשחק בטאבלט, והשתתפות בפעילויות פנאי לא-מובנה.
- לבדוק אם בסיום ההתערבות וחודש לאחר מכן, היכולות (שתוארו לעיל) של המשתתפים בתוכנית 'הפ"ל' תהיינה טובות יותר בהשוואה לאלו של המשתתפים בקבוצת 'הפ"ה' (תוך נטרול היכולות טרום ההתערבות).
- לבדוק האם יש תוקף כללי התצפיתי שפותח להערכת השתתפות בפנאי
- לבדוק האם האפשרויות פנאי הקיימות בדיריור בקהילה מתאימים לאנשים עם מש"ה בינוני

אוכלוסיית המחקר

במהלך גיוס הנבדקים למחקר פנינו ל-74 דיירים מ-18 דירות. מתוכם, 22 לא נכללו משום שלא התקבלה הסכמה מהאופטרופסיים ו-14 לא התאימו לקריטריונים המחקר. לפיכך, המחקר כלל 38 (לימוד שיטתי של שימוש בטאבלט לשם משחק – הרחבה בהמשך) והאחרים השתתפו בקבוצת 'הפ"ה' (חשיפה למבחר פעילויות פנאי בזמן ובמקום ייעודים בחברת מטפל), והיוו קבוצת ביקורת. הדירות בהן נערך המחקר ענו על הקריטריונים הבאים: (א) רכזי הדירות והמדריכים הסכימו להשתתף במחקר, (ב) סדר היום בדירה כלל זמן מוגדר לפעילות פנאי לא-מובנה לפחות פעמיים בשבוע, (ג) בדירה התגוררו לפחות שני דיירים אשר ענו על קריטריונים ההכללה (ראה להלן) ואשר הפרש גילם לא עלה על 10 שנים זה מזה, ו-(ד) היה בדירה חדר פנוי לעריכת ההתערבות. המשתתפים במחקר ענו על הקריטריונים הבאים: (א) גרו בדירה הנוכחית מעל שנה, (ב) הבינו הוראות בסיסיות בעברית של 1-2 שלבים ו-(ג) גרו בישראל לפחות 5 שנים. לא נכללו במחקר אנשים עם תחלואה נלווית כולל: (א) מגבלה פיזית בפלג גוף עליון, (ב) ליקויים סנסוריים משמעותיים כגון ליקוי בשמיעה ובראייה, (ג) אבחנה פסיכיאטרית כגון דו-קוטביות, דיכאון, סכיזופרניה או חרדות, ו-(ד) חוסר יכולת לשתף פעולה במחקר לפי דעתם של אנשי הצוות.

תרשים 1. המודל התיאורטי העומד בבסיס ההתערבות לשיפור השתתפות בפנאי דרך למידה ('הפ"ל")

Model of Leisure Participation through Tablet (LPT) Intervention Community Apartment Setting

מבוגרים בגילאי 25-45 עם מש"ה בינונית שגויסו מדירות בקהילה ואשר הם והאפוסטרופוסים שלהם חתמו על הסכמה מדעת אחרי שקיבלו הסבר על המחקר. חצי מהמשתתפים נכללו בקבוצת 'הפ"ל'

כלי מחקר

במחקר נעשה שימוש בכלים במטרה לקבוע התאמה למחקר וגורמים מתערבים אפשריים וכן לשם הערכת מדדי התוצאה. אולם, מאחר ולא נמצא כלי להעריך את השתתפות האוכלוסייה בפעילויות פנאי בקהילה, לשם עריכת המחקר, פיתחנו כלי כזה. לכן, מטרת מחקר משנית הייתה לפתח ולבדוק את המדדים הפסיכומטריים הראשוניים של ה"תצפית להערכת השתתפות בפעילויות פנאי" (ראה תיאור בהמשך).

כלים לקביעת התאמה למחקר וגורמים מתערבים אפשריים

שאלון פרופיל פנאי של דירה (קלר, פרוש, ווינטראוב, 2014- ראה נספח א'). שאלון זה פותח במיוחד למחקר זה, הוא מולא על-ידי רכזי הדירות וספק מידע לגבי לוח הזמנים של הדירה, במיוחד לגבי פעילויות הפנאי, המבנה הפיזי והצוות. המידע שהתקבל קבע אלו דירות מתאימות למחקר. לשאלון יש תוקף פנים ותוקף מומחים.

שאלון רקע המשתתף (קלר, פרוש, ווינטראוב, 2014- ראה נספח ב'). השאלון פותח למחקר זה. הוא מולא על-ידי רכזי הדירות על-פי התיק הרפואי והאישי של הדיירים. השאלון סיפק מידע על הרקע הדמוגרפי, הרפואי, החינוכי והתעסוקתי של הדיירים ושימש לקביעת ההתאמה שלו למחקר. לשאלון תוקף פנים ותוקף מומחים.

Adapted Behavior Assessment System (ABAS) II – Adult form – Hebrew

Version (Harrison & Oakland, 2003). ה-ABAS מולא על ידי רכזי הדירות וסיפק מידע על התנהגות מסתגלת של הנבדק בחיי היום-יום בהתאם ל-10 תחומי החיים המוגדרים בו. השאלון תקף עבור אנשים עם מש"ה התפתחותית בגילאים 16-89. לשאלון נמצאו מהימנות ותוקף גבוהים באוכלוסיה דומה לזו הנבדקת.

כלים להערכת מדדי תוצאה

תצפית להערכת השתתפות בפעילויות פנאי (קלר, פרוש, ווינטראוב, 2014 ראה נספח ג').

התצפית פותחה במיוחד למחקר זה. היא ממולאת על ידי מאבחנת מוסמכת בזמן השתתפות

הדיירים בשעות הפנאי הלא-מובנה. התצפית כוללת חמישה תחומים (התנהגויות הקשורות לפעילות פנאי): יוזמה, הנאה, בחירה, אינטראקציה חברתית ואינטראקציה עם הפעילות. הפריטים בכל תחום מופיעים בצורה היררכית כך ש-0 מסמן את התפקוד הכי נמוך בסעיף (חוסר ביצוע). הציון הגבוהה ביותר נע בין 0 לבין 4 בהתאם לתחום. בסעיף היוזמה (0-4); בסעיף של הנאה מפעילויות פנאי (0-1); בסעיף בחירה (0-3), בסעיף ממשקים חברתיים (0-4); ובסעיף אינטראקציה עם הפעילות (0-4). הציון הכולל של השאלון מייצג את סכום הציונים בכל פריט בכל התחומים. טווח הציונים בכלי יכול לנוע בין 0 לבין 16.

Goal Attainment Scale (GAS) (Kiresuk, & Sherman, 1968). ה-GAS הוא כלי

ממוקד לקוח המקובל כמדד תוצאה של התערבות. לכל נבדק נקבעות מטרות התערבות אישיות בהתאם למוקד ההתערבות, על-סמך היכולות שלו. לכן, הוא שימושי במיוחד בקרב אוכלוסיות בהן השינוי בהתנהגות מוגבל וכלים אחרים לא מספיק רגישים לשינויים אלה. ה-GAS מקודד בסקלה של 5 מ-(-2) ועד (+2). הציון (-2) מייצג את המצב הנוכחי (הרבה פחות מהמצופה), (-1) פחות מהמצופה, (0) מטרה צפויה, (+1) יותר מהמצופה ו- (+2) מייצג תפקוד הרבה יותר מהמצופה. במחקר הנוכחי ה-GAS היווה מדד תוצאה. לכל משתתף נקבעה מטרה אחת לשיפור תפקודו בתחום הפנאי על סמך ממוצע הציונים בשתי מדידות של "תצפית להערכת השתתפות בפעילויות פנאי" שנערכו לפני תחילת ההתערבות.

תצפית שימוש בטאבלט למשחק (TIC) (קלר, פרוש, ווינטראוב, 2014 - ראה נספח ד).

התצפית פותחה במיוחד למחקר זה ומולא על-ידי המאבחנת. התצפית מאפשרת להעריך את יכולת המשתתפים לבצע את השלבים החיונים להפעלת משחקים בטאבלט. היא כוללת 18 התנהגויות מחולקים ל 4 תחומים: התעניינות בטאבלט (5 התנהגויות), הפעלת הטאבלט (5 התנהגויות), בחירת משחק (5 התנהגויות), והתאמות למשחק (3 התנהגויות). בכל תחום ההתנהגויות מופיעות בצורה היררכית מהקל לקשה. ה TIC כולל ציון לכל תחום (הציון שווה למספר התנהגויות בתחום) וציון כולל לשאלון. הציון הכי גבוה הוא 18. לציון הכולל של ה TIC יש מהימנות פנימית גבוהה ($\alpha = .84$), מהימנות מבחן חוזר טוב ($Kendall W; \chi^2 = 0.03$) ומהימנות בין שופטים גבוהה $ICC = (0.976)$.

הליך המחקר

הצעת מחקר זו אושרה על-ידי וועדת האתיקה של האוניברסיטה העברית ועל ידי המשרד הרווחה והשירותים החברתיים לערוך את המחקר בדירות הקהילתיות שבאחריות משרד הרווחה. לאור מורכבות המחקר וגודל המדגם הנדרש, המחקר נמשך שנה וחצי.

שלב 1 – בחירת דירות. נשלחו מכתבים לעמותות מהרשימה שהתקבלה ממשרד הרווחה, אשר כללו הסבר על המחקר בצירוף האישור של משרד הרווחה. לאחר שבוע עד שבועיים, הייתה פנייה טלפונית לאחראים על מערך הדירות בעמותות השונות, במטרה להרחיב את ההסבר על המחקר ולבדוק נכונותם להשתתף במחקר. נערכה פגישה עם האחראים על הדיור במטרה לקבוע האם יש להם דירות מתאימות. במידה שכן, הם סיפקו פרטי התקשרות של רכז הדירה כדי לקבוע פגישה. בפגישה עם רכזי הדירות הם מילאו את "שאלון פרופיל פנאי של דירה" (ראה נספח א'), במטרה לאסוף מידע על הדירות, ולקבוע התאמה לקריטריוני המחקר. בנוסף, ניתן להם הסבר מעמיק יותר על המחקר ומה נדרש מהרכזים וצוות הדירות.

שלב 2 – גיוס המשתתפים וחלוקה לקבוצות המחקר. רכזי הדירות התבקשו לשלוח מכתב הסבר קצר על המחקר לאפוטרופסים וביקשו את רשותם להעביר את פרטיהם לחוקרים. לאחר הסכמתם, נקבעה פגישה טלפונית עם האפוטרופסים במטרה להסביר להם על המחקר ולבקש רשותם להשתתפות החוסים שלהם במחקר. לאפוטרופסים שאשרו נשלח טופס ההסכמה מדעת לחתימתם. לאחר מכן, רכזי הדירות מילאו את "שאלון רקע המשתתף" (ראה נספח ב'), במטרה לקבל מידע דמוגרפי וכן מידע בהתייחס לקריטריוני ההכללה הנוספים. החוקרים עברו על השאלונים וקבעו התאמה למחקר. לאחר מכן, זווגו הדיירים לזוגות לפי גילם והמלצות צוות הדירה. אם בדירה נמצא מספר אי-זוגי של דיירים מתאימים, נבחרו הדיירים על-פי מידת התאמתם לעבוד ביחד. בתום שלב זה הדירות הושמו, בדגימה שיטתית, לקבוצת 'הפ"ל' ולקבוצת 'הפ"ה' (לדוגמא, בדירה 1 התקיימה קבוצת 'הפ"ל', בדירה 2 התקיימה קבוצת 'הפ"ה', בדירה 3 -'הפ"ל', וכן הלאה).

שלב 3 – אבחון לפני (pre-test 1). לפני תחילת העברת האבחונים ניתן למשתתפים הסבר מילולי וחזותי, באמצעות תמונות, לגבי מהות מחקר, מה התפקיד שלהם כמשתתפים במחקר ומה אנחנו מבקשים מהם במחקר. לאחר ההסבר הם נשאלו אם הם מעוניינים להשתתף ואם הביעו

הסכמה, הם התבקשו לחתום או לתת הסכמה בעל-פה, על פי החלטת רכזי הדירות, להשתתפות במחקר. לאחר מכן, הועברה למשתתפים באופן פרטני סוללת אבחונים (המפורטים בסעיף כלי המחקר). האבחונים הועברו על-ידי מרפאות בעיסוק בעלות לפחות שנתיים ניסיון בעבודה עם אוכלוסיית מש"ה, שקבלו הדרכה לגבי האבחונים במחקר. המאבחנות לא היו מודעות לשיוך הדירות לסוג ההתערבות. הכלים להערכת מדדי התוצאה הועברו פעמיים באותו השבוע (עם הפרש של לפחות יום אחד בין ההעברות) כדי להתרשם באופן מדויק יותר מתפקוד המשתתפים (ולא על סמך העברה אחת). ציוני המשתתפים בכל אחד מהכלים הללו (pre-test scores) היא ממוצע הציונים בשתי התצפיות.

שלב 4 – העברת תוכניות ההתערבות. תוכניות ההתערבות הועברו על-ידי מרפאות בעיסוק עם ניסיון בעבודה עם אוכלוסיות מש"ה. כל מרפאה בעיסוק התמקדה בהעברת סוג אחד של תוכנית ההתערבות (הפ"ל או הפ"ה). מבנה התוכניות היה זהה, וכלל ששה מפגשים דו-שבועיים של 30 דקות כל מפגש (מלבד הראשון שנמשך 40 דקות) במהלך 3 שבועות. בשתי הקבוצות, התוכניות נערכו בזוגות, וכללו 6 מפגשים. לכל אחת מהתוכניות נבנה פרוטוקול ובו פרוט כל אחד מהמפגשים בחלוקה לדקות (כדי לשפר את מהימנות העברת התכנית - fidelity of treatment). המפגש הראשון של שתי התוכניות היה זהה במבנהו. ב-10 הדקות הראשונות נערכה הכרות בין המרפאה בעיסוק לבין המשתתפים והוסבר למשתתפים באופן מילולי וחזותי (באמצעות תמונות) על תכנית ההתערבות. ב-30 הדקות הנותרות, הפעילות של כל קבוצה הייתה אחרת (ראה להלן). המבנה של שאר המפגשים הייתה זהה. ארבעת המפגשים הראשונים בשתי התוכניות התקיימו בחדר המיועד להתערבות ושני המפגשים האחרונים קיימו בחדר הפעילות המשותף/סלון בו בדרך-כלל מתקיימת פעילות הפנאי של הדירה. בנוסף, הדרכה למדריכים להוציא את הפעילויות פנאי מהארון למקום נגיש וגלוי עבור הדיירים ועידוד התנסות בחומרים

השתתפות בפנאי דרך למידה ('הפ"ל'). מוקד התערבות זו היה לשפר השתתפות בפנאי על-

ידי הקניית ידע ומיומנות בשימוש בטאבלט לצרכי משחק בשעות הפנאי. המשתתפים למדו להפעיל את הטאבלט, לפתוח משחקים, להתאים את רמת המשחק וכן לבחור משחקים מבין אפשרויות שונות (כשיש), כגון, איזה פאזל רוצים לעשות. בשני מפגשים הראשונים למדו את ארבע היישומים

שהתאמנו איתם לאורך התכנית. בכל מפגש חזרו על מה שלמדו בשיעור הקודם ולמדו שלבים חדשים. בתחילת וסוף כל שיעור תועד באמצעות "תצפית שימוש בטאבלט למשחק" (ראה נספח ז') אופן שימוש המשתתפים בטאבלט בזמן השיעור. לאורך התכנית ניתן תיווך ועידוד לבחירה בין המשחקים מתוך הרצון של המשתתפים.

בתוכנית 'הפ"ל', החינוך לפנאי (leisure education) התבצע דרך ניתוח פעילות המשחק בטאבלט, והבנת השלבים השונים הנדרשים להפעלת הטאבלט ומשחק, ולאחר מכן הוראת השלבים הללו באופן הדרגתי, שלב אחר שלב (למידה שרשרת). שיטה זו נבחרה שכן למידת שרשרת נמצאת יעילה באוכלוסייה של מש"ה (Herge, 2014). המרפאה שהעבירה את התוכנית הדגימה את השלבים ונתנה תיווך פיזי ומילולי הולך ופוחת בזמן ההוראה.

השתתפות בפנאי דרך התאמות ('הפ"ה'). במסגרת תכנית זו ניתנה למשתתפים הזדמנות

להשתתף בפעילויות פנאי לא-מובנה המוצגות לפניהם. הפעילויות התקיימו בזמן ובחדר ייעודיים (כגון צביעה, קלפים, פאזלים וטאבלט). בתחילת כל מפגש אמרה מנחת הקבוצה למשתתפים: "על השולחן יש פעילויות שונות בשבילכם. אתם יכולים לעשות כל פעילות שאתם בוחרים וגם להחליף פעילויות". אם המשתתפים ביקשו מהמנחה עזרה בבחירת הפעילות נאמר להם: "אני בטוחה שאתה יכול/ה להחליט לבד מה את/ה רוצה לעשות." מבנה המפגשים של תכנית ה'פעילות' היה אחיד. לאורך כל התוכנית הוצעו למשתתפים אותן הפעילויות. הרציונל בבחירת תכנית 'פעילות' כתכנית אלטרנטיבית הייתה לבדוק האם עצם הקצאת זמן וחדר שקט ייעודי וחשיפת המשתתפים לפעילויות פנאי שונות (כולל טאבלט) מעודד השתתפות ובחירה של המשתתפים בפעילות פנאי (בהשוואה לתנאי דומה אך כולל גם הדרכה מכוונת והדרגתית המותאמת למשתתפים, כפי שמופיע בתכנית 'הפ"ל'). כלומר, נבדק מה הערך המוסף של חינוך לפנאי המיושם תוך התאמת הפעילות באמצעות ניתוח פעילות.

שלב 5 – אבחון אחרי (post-test 2). בתום ההתערבות, הועברה שוב סוללת האבחונים של

מדדי התוצאה (ראה סעיף 'כלי המחקר') על-ידי המרפאה בעיסוק שהעבירה את הסוללה לפני ההתערבות. בדומה לאבחון לפני ההתערבות, האבחונים הועברו פעמיים באותו השבוע כדי להתרשם באופן מדויק יותר מתפקוד המשתתפים.

שלב 6 – מעקב (3 post-test). כעבור חודש לאחר תום ההתערבות, הועברו שוב האבחונים

של מדדי התוצאה כמתואר לעיל. בסיום התהליך הועבר לרכזי דירות שאלון סיום התערבות שבו הרכז מעריך את ההשפעה של ההתערבות על הפנאי של הדיירים בדירה.

ממצאים

פיתוח והערכת המדדים הפסיכומטריים של תצפית הפנאי

ראשית, בדקנו את המדדים הפסיכומטריים של ה"תצפית להערכת השתתפות בפעילויות פנאי".

תוקף תוכן ופנים

בשלב הראשון של פיתוח הכלי זוהו מתוך סקירת ספרות 26 מיומנויות פנאי המייצגות חמש התנהגויות שהספרות קושרת לפנאי: יוזמה, הנאה, בחירה, יחסים בין-אישיים ואינטראקציה עם הפעילות. במטרה לקבוע תוקף תוכן שלחנו Table of Specification ל-10 מומחים בתחום של מש"ה ו/או בנושא הפנאי (1 קלינאית תקשורת, 7 מרפאים בעיסוק ו 2 מחנכים בתחום החינוך מיוחד). הטופס כלל שלושה חלקים: בחלק הראשון צוינו חמש ההתנהגויות שצוינו לעיל, והמומחיות התבקשו לרשום אם כל אחת מההתנהגויות רלוונטיות או לא בעיניהם לתחום הפנאי. בחלק השני הופיעה טבלה שכללה את 26 המיומנויות הקשורות לפנאי. המומחים התבקשו לציין איזה מההתנהגויות הוא משקף (אפשר היה יותר מאחת). בחלק השלישי, בהתייחס לכל אחת מחמש ההתנהגויות, הוצגו מספר רמות של התנהגות בסדר אקראי. המומחים התבקשו לדרג את ההתנהגויות לפי רצף ההתפתחות שלהן, מנמוך לגבוהה. הטפסים של המומחים סוכמו, כאשר ציון סף להסכמה בין המומחים היה 70%. בסיכום שלב זה, שמונה מיומנויות לא עברו את מינימום ההסכמה. אחרי דיון עם המומחים, שלושה פריטים הוצאו מהתצפית ובחמשה נמצא שהבעיה היתה בניסוח ולא בפריט עצמו. לכן, רק שלושה נמחקו מהתצפית וחמשת הפריטים האחרים נוסחו מחדש. הגרסה השנייה של הטבלה (ראה נפסח ח'), שכללה 23 מיומנויות, נשלחה ל-10 מומחיות חדשות בתחום (8 מרפאים בעיסוק ושתי מחנכות בתחום החינוך מיוחד) לשם תיקוף נוסף של הכלי. סיכום הממצאים של גרסה זו הוביל לכך שפריט אחד הושמט שכן נחשב על ידי כולם כמיותר. עשרים ושתיים המיומנויות שנכללו בתצפית סווגו לחמשת ההתנהגויות שצוינו לעיל (יוזמה, הנאה, בחירה,

אינטראקציה חברתית ואינטראקציה עם הפעילות). הפריטים סודרו בסדר היררכי לפי הסכמת רוב המומחים. אחרי מחקר פיילוט ראשוני, שכלל 22 מהנבדקים הראשונים מתוך המדגם שתואר לעיל, נראה בניתוח של מהימנות פנימית שיש פריט אחד בתחום האינטראקציה חברתית שאינו קשור לשאר הפריטים (יוצר קשר עם איש צוות בלבד) ולכן הושמט. מכאן שהגרסה הסופית של השאלון כללה 21 פריטים.

מהימנות התצפית

מהימנות פנימית במטרה לבדוק את המהימנות הפנימית של התצפית נעשה שימוש

בCronbach's Alpha. נמצאה מהימנות פנימית גבוהה $\alpha = .718$.

מהימנות בין שופטים נבדקה על 20 משתתפים באמצעות מבחן Weighted Kappa.

המבחן העיד על מהימנות גבוהה ומובהקת עבור כל חמשת החלקים (ראה טבלה 1). בנוסף, חושבו ממוצעים לתצפית כולו לכל שופט לאחר בדיקת המהימנות הפנימית בהתייחס להערכה של שני השופטים, שהייתה מספקת ($\alpha = .675$, $\alpha = .792$, בהתאמה).

טבלה 1. ציוני Weighted Kappa לבדיקת מהימנות בין שופטים בהעברת "תצפית להערכת

השתתפות בפעילויות פנאי". (N = 20)

התנהגות	Weighted Kappa	95% Confidence Interval
יוזמה	.859***	.722 - .996
הנאה	.667**	.339 - .995
בחירה/העדפה	.781***	.550 - 1.012
ממשקים חברתיים	.746***	.556 - .936
אינטראקציה עם הפעילות	.813***	.570 - 1.056

$p < .01^{**}$ $p < .001^{***}$

מהימנות מבחן חוזר. מהימנות מבחן חוזר נבדקה בקרב 38 נבדקים, על שתי העברות של

התצפית בהפרש של 2-5 ימים, באמצעות מבחן Intraclass Correlation (ICC). כפי שניתן לראות

בטבלה 2, מלבד החלק העוסק באינטראקציה עם הפעילות, לא נמצאו הבדלים מובהקים בין שתי המדידות. דבר המעיד על יציבות השאלון. מתוך האמור לעיל, נראה של "תצפית להערכת השתתפות בפעילות פנאי" מדדים פסיכומטריים ראשוניים מספקים. תוקף תוכן נקבע על ידי מומחים באמצעות Table of Specifications ובסופו נכללו בתצפית 21 מיומנויות הבודקות חמש תחומים רלוונטיים לפעילויות פנאי. כמו-כן לתצפית נמצאו מהימנות פנימית, מהימנות בין שופטים ומהימנות מבחן חוזר טובות.

טבלה 2: תוצאות מבחן מהימנות מבחן חוזר (ICC) של "תצפית להערכת השתתפות בפעילויות פנאי" (N = 38)

התנהגות	ICC	95% Confidence Interval
יוזמה	.267*	-.51 - .536
הנאה	.316*	.003 - .573
בחירה/העדפה	.361**	.054 - .607
ממשקים חברתיים	.474***	.118 - .686
אינטראקציה עם הפעילות	.226	-.094 - .505

$p < .05^*$, $p < .01^{**}$ $p < .001^{***}$

ממצאי תכניות ההתערבות

אפיון הדירות

תכניות ההתערבות נערכו ב-13 דירות מתוכם 5 דירות בהן נערכה תכנית ה'הפ"ל" ו-8 דירות בהן נערכה תכנית ה'הפ"ה'. כאמור, המידע לגבי פעילויות הפנאי של הדירות נאסף באמצעות שאלון פרופיל פנאי של דירות. פרופיל הדירות בכל אחת מתכניות ההתערבות מתואר בטבלה 3. כפי שניתן לראות, בקבוצת ה'הפ"ה' נמצא, בממוצע, מעט יותר זמן המקודש לפעילויות פנאי, לעומת הדירות של קבוצת ה'הפ"ל', אך במבחן t למדגמים בלתי תלויים נמצא שההבדלים לא מובהקים ($t(11) = .490$, $p > .05$). בנוסף, ניתן ללמוד שבכל הדירות התקיימו פעילויות שונות במקביל לפעילויות הפנאי כגון,

מקלחות או הכנת ארוחות. בנוסף, ניתן לראות שבדירות של תכנית 'הפ"ה' הוצעו מגוון פעילויות רב יותר בשעות הפנאי. כמו-כן, מעבר לזמן הפנאי החופשי, בדירות של שתי התכניות התקיימו חוגים מגוונים. לבסוף, אפשר לראות שרק בדירה אחת בכל אחת מהתכניות היה טאבלט.

המשתתפים

תוכנית ההתערבות נערכה על 38 משתתפים, מתוכם 17 בקבוצת ה'הפ"ל' ו-21 בקבוצת ה'הפ"ה'. כאמור, המידע לגבי המשתתפים נאסף מהתיקים האישיים והרפואיים של המשתתפים על ידי "שאלון רקע למשתתף". פרופיל המשתתפים בכל אחת מתכניות ההתערבות מתואר בטבלה 4. כפי שניתן לראות, המשתתפים בקבוצת ה'הפ"ל' גרו בממוצע מעט יותר שנים בדיור הקהילתי לעומת המשתתפים בקבוצת ה'הפ"ה'. כמו-כן היו מעט יותר נשים מאשר גברים בקבוצת ה'הפ"ל' לעומת קבוצת ה'הפ"ה'. בנוסף, בקבוצת ה'הפ"ל' היו יותר משתתפים עם מש"ה בנוני לעומת קבוצת הפעילות בה היו יותר משתתפים עם מש"ה בינוני-נמוך. אבחנות משניות אשר היו נפוצות בקרב המשתתפים היו תסמונת דאון ותסמונת X השביר.

מועילות כל אחת מהתכניות

הממוצעים וסטיות התקן של מדדי התוצאה מתוארים בטבלאות 5 ו-6 (ראה גם תרשימים 2 ו-3). בבדיקת השפעת כל אחת מהתכניות ב"תצפית השתתפות בפעילויות פנאי" באמצעות repeated measures ANOVA, נמצא שבקבוצת ה'הפ"ל', למרות שיפור הדרגתי מתחילת ההתערבות ועד חודש אחרי, לא הייתה השפעה מובהקת לזמן ($\eta_p^2 = .141$, $F(2,32) = 2.636$, $p > .05$). לעומת זאת, בקבוצת ה'הפ"ה' הייתה השפעה מובהקת לזמן ($\eta_p^2 = .202$, $F(2,40) = 5.051$, $p = .011$). מבחני המשך הראו שהשיפור המובהק ניכר בעיקר בין תחילת התכנית לבין המדידה חודש לאחר תום התכנית ($p = .006$).

טבלה 3. אפיוני פנאי של הדירות

קבוצת 'הפ"ה'		קבוצת 'הפ"ל'		
SD	M	SD	M	
3.58	7.25	1.30	5.8	כמה דיירים בדירה
3.92	8.44	2	7.50	זמן פנאי שבועי (בשעות)
%	n = 8	%	n = 5	מספר הדיירים במכל תכנית
62.5%	5	60%	3	מערכת קבוע לשעות הפנאי
				פעילויות מוצעות בשעות הפנאי
87.5%	7	60.0%	3	פאזלים
62.5%	5	40.0%	2	יצירה
75.0%	6	100.0%	5	משחקי קופסא
25.0%	2	60.0%	3	משחקי כדור
87.5%	7	100.0%	5	מוזיקה
87.5%	7	100.0%	5	וידאו
62.5%	5	80.0%	4	אחר
				חוגים בדירה (מעבר לשעות פנאי)
50.0%	4	80.0%	4	בישול
50.0%	4	80.0%	4	התעמלות
62.5%	5	20.0%	1	ריקוד
62.5%	5	40.0%	2	מוזיקה
12.5%	1	20.0%	1	אומנות
12.5%	1	0.0%	0	תפירה
87.5%	7	60.0%	3	אחר
12.5%	1	20.0%	1	קיים טאבלט בדירה

טבלה 4. אפיוני משתתפים לפי תכניות ההתערבות

קבוצת 'הפ"ה'		קבוצת 'הפ"ל'		
SD	M	SD	M	
5.65	32.6	4.98	31.0	גיל
10.65	9.3	9.16	11.2	שנים בדיור קהילתי
%	n	%	n	
				מין
42.9%	9	52.9%	9	נשים
57.1%	12	47.1%	8	גברים
				רמת מש"ה
57.1%	12	58.8%	10	קל-בנוני
28.6%	6	41.2%	7	בינוני
14.3%	3	0.0%	0	בינוני-נמוך
42.9%	9	57.1%	12	אבחנה משנית קיימת
				תעסוקה
14.3%	3	23.5%	4	מרכז יום
4.8%	1	0.0%	0	טרומ תעסוקה
61.9%	13	47.1%	8	תעסוקה מוגנת
14.2%	3	29.4%	5	תעסוקה נתמכת
0.0%	0	0.0%	0	תעסוקה בקהילה
4.8%	1	0.0%	0	למידה בכולל

ציוני שאלון ה-GAS בשלוש נקודות זמן מתוארים בטבלה 6. כפי שניתן לראות, בקבוצת

ה'הפ"ל" היה שיפור בתפקוד בעת המדידות השונות, ונמצאה השפעה מובהקת לזמן ($F(2,32) =$

$.513$, $\eta_p^2 = .001$, $p < .001$). נמצאו הבדלים מובהקים בין המדידה לפני התוכנית לשתי

המדידות לאחר התוכנית ($p < .001$). בדומה, בקבוצת 'הפ"ה' נמצא אפקט מובהק לזמן ($F(2,40) =$

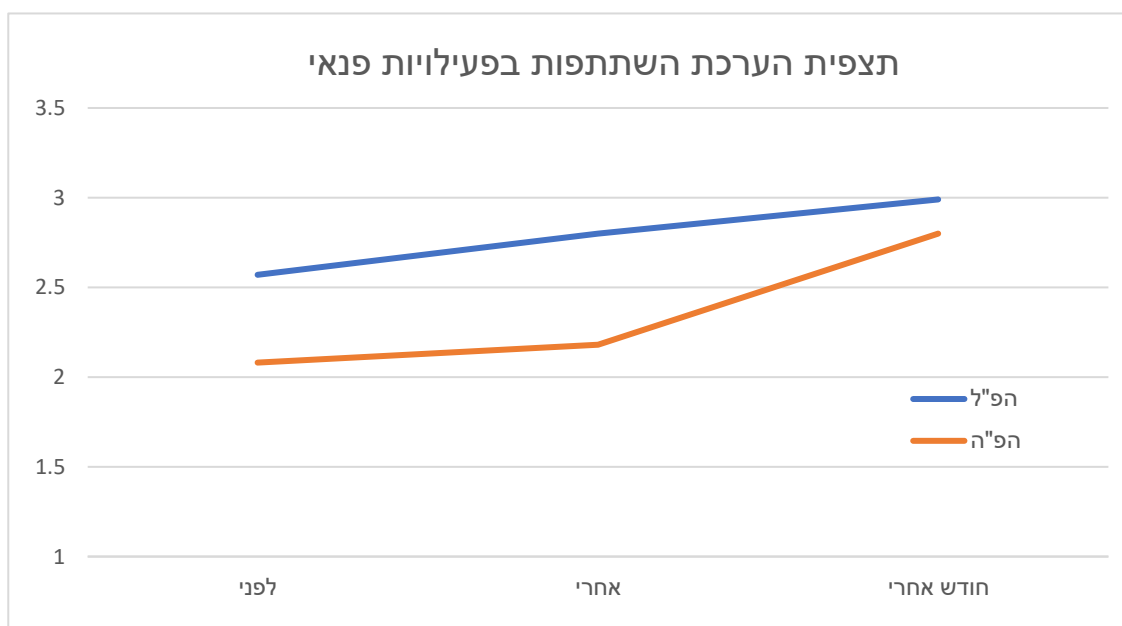
$.685$, $\eta_p^2 = .001$, $p < .001$), ונמצאו הבדלים מובהקים בין כל שתי נקודות הזמן ($p < .002$).

טבלה 5. ממוצעים וסטיות תקן של ציוני "תצפית הערכת השתתפות בפעילויות פנאי" בשלוש נקודות

זמן

קבוצת הפ"ה		קבוצת הפ"ל		
SD	M	SD	M	
				תצפית פנאי
.9	2.1	.7	2.6	לפני
.9	2.2	.7	2.8	בתום
.9	2.8	.6	3	חודש אחרי

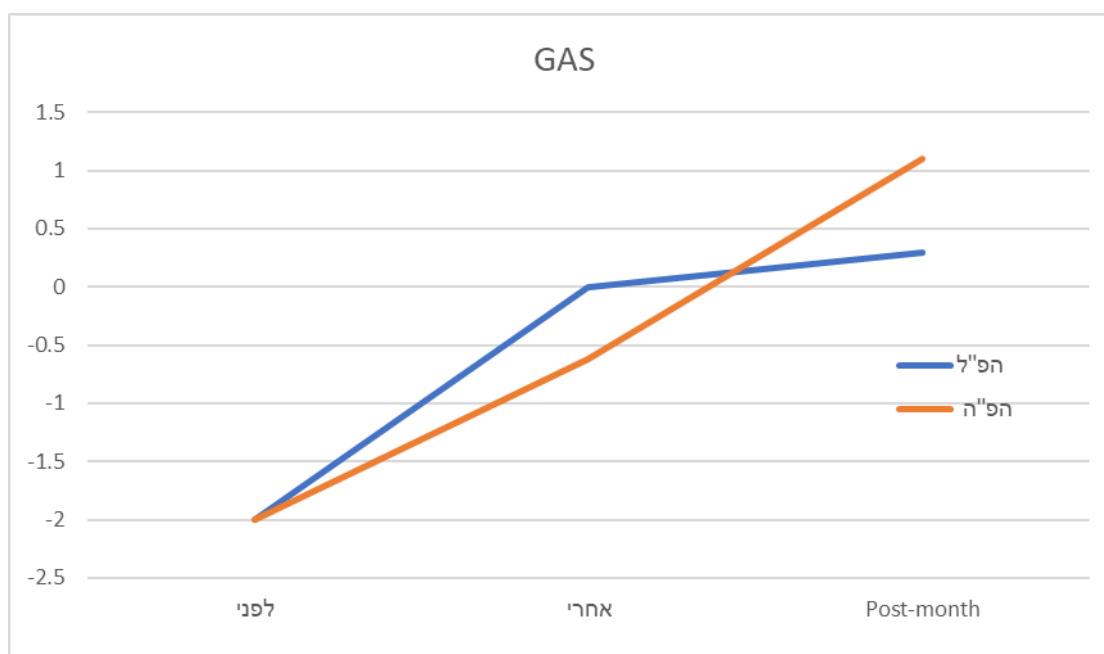
תרשים 2. תרשים "תצפית הערכת השתתפות בפעילויות פנאי" ב-3 נקודות זמן, על פי הקבוצה

טבלה 6. ממוצעים וסטיות תקן של ציוני ה-GAS בשלוש נקודות זמן

קבוצת 'הפ"ל' או קבוצת 'הפ"ה'				
קבוצת 'הפ"ה'		קבוצת 'הפ"ל'		
SD	M	SD	M	
				GAS
.00	-2.00	.00	-2.00	לפני ההתערבות
1.6	-6.00	1.9	0	בתום ההתערבות
1.3	1.1	1.7	.29	חודש לאחר תום ההתערבות

תרשים 3. הערכת ה-GAS ב-3 נקודות זמן, על פי הקבוצה

השוואת שתי תכניות ההתערבות

בהתייחס למועילות תכניות ההתערבות על-סמך "תצפית להערכת השתתפות בפעילויות פנאי" באמצעות ניתוח מסוג two-way mixed ANOVA בשלוש נקודות זמן, נמצא אפקט מובהק של זמן $F(2,72) = 6.747, p = .002, \eta_p^2 = .158$. הבדלים מובהקים נמצאו רק בין ההשתתפות לפני ההתערבות לבין חודש אחרי ההתערבות ($p = .001$). השוואות נקודות הזמן השונות בכל קבוצה בנפרד הראו שרק קבוצת הפ"ה השתפרה באופן מובהק מלפני ההתערבות לחודש לאחריו ($p = .001$). ובין אחרי ההתערבות לחודש לאחר מכן ($p = .034$). לא נצפה שיפור בזמן בקבוצת הפ"ל. בנוסף, נמצא אפקט מובהק לקבוצה $F(1,36) = 4.959, p > .032, \eta_p^2 = 0.121$. ניתוח המשך הראה שלקבוצת הפ"ל ($M = 2.787, SE = .145$) היו ציונים גבוהים יותר, באופן מובהק, לעומת קבוצת הפ"ה ($M = 2.353, SE = .130$). לא נמצאה אינטראקציה מובהקת בין זמן וקבוצה ($p > .05$). תוצאות אלה מצביעות על כך שלמרות שיפור עקבי של קבוצת הפ"ה בין לפני ההתערבות וחודש לאחר מכן, קבוצת הפ"ל שמרה על ציונים גבוהים יותר לאורך כל נקודות הזמן (ראה תרשים 2).

בשאלון ה-GAS, בדומה ל"תצפית להערכת השתתפות בפעילויות פנאי", נמצא אפקט מובהק למשתנה הזמן $F(2,72) = 51.89, p < .001, \eta_p^2 = .590$. הבדלים מובהקים נמצאו בין לפני ההתערבות ואחרי ההתערבות ($p < .001$), בין לפני וחודש אחרי ($p = .003$) ובין אחרי ההתערבות וחודש לאחר מכן ($p = .003$). השוואות נקודות הזמן השונות בכל קבוצה בנפרד הראתה שקבוצת הפ"ל השתפרה בצורה מובהקת בין לפני ההתערבות ואחרי וגם אחרי ההתערבות וחודש לאחר מכן ($p < .001$). בקבוצת הפ"ה צוין שיפור מובהק בין לפני ואחרי ההתערבות ($p = .002$), בין אחרי וחודש לאחר מכן ($p < .001$) וגם לפני ההתערבות וחודש אחרי ההתערבות ($p < .001$). כפי שניתן לראות בתרשים 3, נמצאה אינטראקציה מובהקת בין זמן וקבוצה בתום ההתערבות וחודש אחרי ($F(2,72) = 3.546, p = .034, \eta_p^2 = .09$).

דיון וניתוח

פנאי הינו אחד מתחומי העיסוק המשמעותיים ביותר בחיי היום של הפרט. הפנאי תורם לשיפור איכות חיים, לשילוב בקהילה ולבנייה ושמירת ההקשרים החברתיים והמשפחתיים. על אף תרומתו המכרעת של הפנאי לתפקוד הפרט, מחקרים מצביעים על כך כי בהשוואה לקבוצת השווים, אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (מש"ה) נוטים להשתתף פחות בפעילויות פנאי. המחקר הנוכחי, בחן הבדלים בין שתי תכניות התערבות על השתתפות בפנאי של אנשים עם מש"ה הגרים בדור קהילתי.

השתתפות בפנאי היא תוצאה של האינטראקציה בין האדם העיסוק והסביבה. לסביבה יש תפקיד חשוב בהגבלת או עידוד השתתפות בפנאי. בעקבות זאת, המחקר הנוכחי התבסס על מודלים כגון Person-Environment-Occupation (PEO; Law, et al., 1996) and Ecology of Human Performance framework (EHP; Dunn, et al., 1994). כמושפעים משלושת המרכיבים הללו. במחקר שלנו התייחסנו לסביבה המבנית וטבעית של הדירות כגון אינטראקציה חברתית והתאמת המרכיבים הקוגניטיביים של הפעילויות והתאמת הסביבה הפיזית. בשתי הקבוצות סופקו תנאי לימוד אופטימליים כגון חדר שקט, רגוע ומסודר, נוכחות של מדריך. בנוסף, בתכנית ה'הפ"ל' למדו המשתתפים להשתמש בארבעה יישומים שונים בטאבלט לצורך משחק בזמן השתתפות בפנאי. בתכנית ה'הפ"ה' סופקו סביבה פיזית וטמפורלית שמעודדת השתתפות בפעילויות פנאי שקט אך ללא למידה. ממצאי המחקר הצביעו על שיפור בהשתתפות בפנאי לאורך זמן עבור שתי קבוצות המחקר כאשר קבוצה ה'הפ"ל' שמרה על ציונים גבוהים יותר מקבוצה ה'הפ"ה' לאורך שלוש נקודות זמן. בנוסף, על אף שקבוצת ה'הפ"ה' הדגימה בתחילת המחקר ציונים נמוכים יותר בממוצע, הרי שלאורך תוכנית ההתערבות פער זה קטן.

אחד מהגורמים האפשריים לממצאי המחקר בהקשר לקבוצת ה'הפ"ל' הוא החשיפה לטאבלטים בזמן פנאי, שכן לשימוש בטכנולוגיה יש פוטנציאל לספק פעילויות מהנות ותואמות גיל (Stephenson & Limbrick, 2013). גורם שינוי אפשרי בשתי הקבוצות היינו ההזדמנויות לבחירה. ספרות מראה שלבחירה יש השפעה חיובית על אנשים עם מש"ה (Cannella et al., 2005) בכל הרמות, ושבחירה היא מיומנות חיונית לתפקוד (Shevin & Klein, 2004). בקבוצת ה'הפ"ל' הייתה

אפשרות לבחור בין המשחקים השונים בטאבלט ובקבוצת 'הפ"ה' הבחירה היתה בין מגוון רחב של פעילויות פנאי שהוצגו למשתתפים בחדר. גורם שלישי בשתי הקבוצות הוא עצם ההבנייה הטמפורלית והפיזית של זמן הפנאי. המשתתפים ידעו שיש להם זמן מוגדר וחדר קבוע בוא הם יכולים להשתתף בפעילויות פנאי – אך לא כחוג אלא כמקום בו הם יכולים לבחור את הפעילות שלהם. ממצא זה הוא בהלימה לתיאוריה של context therapy שמדגיש את הצורך לשנות את מאפייני הסביבה ו/או הפעילות כדי לאפשר הצלחה (Darrah et al., 2011).

סיכום, המלצות ומסקנות

לסיכום, ממצאי המחקר מצביעים על כך שעם מספיק מודעות ומשאבים מינימליים ניתן לשפר את השתתפות הפנאי של מבוגרים עם מש"ה המתגוררים בדיר בקהילה. המודעות היא לצורך בחשיפת הדיירים למגוון פעילויות באופן עקבי כדי לאפשר הכרות עם הפעילויות ולעודד בחירה והשתתפות, שכן היכולת של אנשים עם מש"ה לבחור בצורה מתאימה מותנית בהכרות שלהם עם האפשרויות השונות לפעילות (Brown & Brown, 2009; Fyson & Cromby, 2013). בנוסף, המחקר הראה ששינויים פיזיים לחלל שבו מתבצע הפעילויות פנאי יכולים להשפיע לטובה על ההשתתפות. שינויים אלה כמו הגדרה סביבה קבועה, שקטה ומאורגנת. כמו-כן על סמך המחקר הראשון שתואר לעיל נמצא שבדירות אשר תלו סדר יום ובו הגדרה ברורה של מועד פעילויות הפנאי היתה השתתפות גדולה יותר בפעילויות אלו. כלומר, מעבר לסביבה הפיזית, ישנה חשיבות רבה גם לסביבה הטמפורלית.

ההשלכות היישומיות של המחקר

מבחינה תיאורטית: ממצאי המחקר מרחיבים את הידע המצומצם שקיים בנוגע להשתתפות בפעילויות פנאי בדיוור בקהילה בקרב אנשים עם מש"ה בינוני. בנוסף, הרחבת הידע על הקשר בין התערבות להשתתפות בפנאי ושיפור בהשתתפות. תרומה נוספת היא זיהוי התערבויות מתאימות לאנשים עם מש"ה ולתנאים של דיוור בקהילה וזיהוי גורמים המשפיעים על שיפור בהשתתפות בפנאי.

מבחינה יישומית: ממצאי המחקר מצביעים על מספר היבטים שיכולים לתרום לשיפור השתתפות של מבוגרים עם מש"ה בינוני בפעילויות פנאי:

- א. התאמת סביבת הדירה כדי לעודד השתתפות בפנאי כגון הגדרת חדר ומועדים ייעודיים לפעילויות פנאי, הצגת מגוון פעילויות ועידוד בחירה ביניהם.
- ב. הדרכה מכוונת לדיירים עם מש"ה לשימוש ויישומים של פעילויות השונות כדי שיבינו כיצד ליישם אותם וכבסיס לבחירה.
- ג. העלאת מודעות והדרכת מנהלי ומדריכי הדירות לחשיבות של זמן פנאי מובנה ומוגדר כולל תליית סדר יום חזותי שכולל זמן פנאי, והנגשת הפעילויות השונות לדיירים.

פורום/רשימת אנשי מקצוע והשטח להם רוצה החוקר להציג את תוצאותיו מחקרו

1. האנשים עם מש"ה ומשפחותיהם.
2. הצוותים במערכי הדיוור השונים שבהם מתגוררים אנשים עם מש"ה.
3. אנשי מקצוע כגון: מרפאים בעיסוק, עובדים סוציאליים ומדריכי מערכי דיוור
4. האגף למינהל מוגבלויות, משרד הרווחה

המלצות למחקרי המשך

ממצאי המחקר מצביעים על קשר בין מערכות יומיות חזותיות ומספר הפעילויות הקיימות בדירה לבין מידת ההשתתפות בפנאי של אנשים עם מש"ה בינוני. אולם, אלו ממצאים ראשוניים ויש חשיבות להמשיך לבדוק ממצא זה. בנוסף, הממצאים הפסיכומטריים הראשונים של "תצפית להערכה השתתפות בפעילויות פנאי" מראים מהימנות ותוקף אך יש להמשיך לבסס את המדדים הפסיכומטריים של התצפית בקרב אוכלוסיה נוספת ומגוונת יותר, כולל גילאים ורמה קוגניטיבית שונים. לבסוף, תכניות ההתערבות שנבדקו במחקר מצביעים על פוטנציאל שלהם בשיפור ההשתתפות בפנאי שקט, בקרב אנשים עם מש"ה בינוני המתגוררים בדוור בקהילה. אולם, חשוב להמשיך לחקור נושא זה בקרב מדגם גדול יותר ולטווח ארוך יותר בכדי להבין לעומק את השפעתם של משתני המחקר בקידום השתתפות בפנאי בקרב אנשים עם מש"ה בינוני בדוור קהילתי.

ביבליוגרפיה

ברלב-קוטלר, ל', ריבקין, ד', סנדלר-לף, א'. (2014). *אנשים עם מוגבלות בישראל: עובדות ומספרים*.

מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל ומסד נכויות, ג'וינט ישראל.

http://brookdaleheb.jdc.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/FACTS_FIGURES2014-

HEB.pdf

ניסים, ד', גורבטוב, ר', ובן-שמחון, מ'. (2011). *אנשים עם מוגבלויות, חלק א': אנשים עם מוגבלות*

שכלית התפתחותית. אגף בכיר למחקר תכנון והכשרה, משרד הרווחה והשירותים ה

חברתיים: סקירת שירותים חברתיים, 492-463.

עמינדב, ח' וניסים, ד'. (2010). *אנשים עם מוגבלויות, חלק ה' רצף שירותי מגורים לאנשים עם פיגור*

שכלי, מגמות ושינויים. אגף בכיר למחקר תכנון והכשרה, משרד הרווחה והשירותים

החברתיים: סקירת שירותים חברתיים, 457-476.

Abbott, S. & McConkey, R. (2006). The barriers to social inclusion as perceived by people with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disabilities*, 10(3), 275-287. Doi: 10.1177/1744629506067618

Aitchison, C. (2009). Exclusive discourses: leisure studies and disability. *Leisure Studies*, 28(4), 375-386. Doi: 10.1080/02614360903125096

American Occupational Therapy Association (2014). Occupational Therapy Practice Framework: Domain and Process (3rd Edition). *American Journal of Occupational Therapy*, 68, S1-S48.

Andrews, J., Falkmer, M., & Girdler, S. (2015). Community participation interventions for children and adolescents with a neurodevelopmental intellectual disability: a systematic review. *Disability & Rehabilitation*, 37(10), 825-833. Doi: 10.3109/09638288.2014.944625

Azaiza, F., Rimmerman, A., Croitoru, T., & Naon, D. (2011). Participation in leisure activities by Arab adults with intellectual disabilities living in the community.

International Journal of Social Welfare, 20, 97-103. Doi: 10.1111/j.1468-2397.2009.00703.x

Azaiza, F., Croitoru, T., Rimmerman, A., & Naon, D. (2012). Participation in leisure activities of Jewish and Arab adults with Intellectual Disabilities Living in the community. *Journal of Leisure Research*, 44(3), 379-391.

Brown, I., & Brown, R. I. (2009). Choice as an aspect of quality of life for people with intellectual disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 6, 11-18.

Brown, C. E. (2014). Ecological Models in Occupational Therapy. In B. A. Schell, G. Gillen, & M. E. Scaffa, (Eds.), *Willard & Spackman's Occupational Therapy* (12th Edition, 494-504). Baltimore, MD: Lippincott, Williams & Wilkins.

Cannella, H.I., O'Reilly, M.F., & Lancioni, G.E. (2005). Choice and preference assessment research with people with severe to profound developmental disabilities: a review of the literature. *Research in Developmental Disabilities*, 26(1), 1-15. Doi: 10.1016/j.ridd.2004.01.006

Darrah, J., Law, M.C., Pollock, N., Wilson, B., Russell, D.J., Walter, S.D., Rosenbaum, P., & Galupp, B. (2011). Context therapy: a new intervention approach for children with cerebral palsy. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 53(7), 615- 620. Doi: 10.1111/j.1469-8749.2011.03959.x 6

Dunn, W, Brown, C, McGuigan, A. (1994). The Ecology of Human Performance: A framework for considering the effect of content. *American Journal of Occupational Therapy*, 48(7), 595-607.

Duvdevany, I., & Arar, E. (2004). Leisure activities, friendships, and quality of life of persons with intellectual disability: Foster homes vs. community residential settings. *International Journal of Rehabilitation Research*, 27(4), 289-296.

- Edginton, C. R. (2009). Leisure: Enhancing the human condition: Priorities and strategies 2009–2014. A new strategic plan for the World Leisure Organization. *World Leisure Journal*, 51(2), 130-131.
- Emerson, E. (2012). Deprivation, ethnicity and the prevalence of intellectual and developmental disabilities. *Journal of Epidemiology in Community Health*, 66, 218-224. Doi:10.1136/jech.2010.111773
- Fyson, R. & Cromby, J. (2013). Human rights and intellectual disabilities in an era of 'choice.' *Journal of Intellectual Disability Research*, 57(12), 1164-1172. Doi: 10.1111/j.1365-2788.2012.01641.x
- Gjermestad, A., Luteberget, L., Midjo, T., & Witso, A. E. (2017). Everyday life of persons with intellectual disability living in residential settings: a systematic review of qualitative studies. *Disability & Society*, 32(2), 213-232. Doi: 10.1080/09687599.2017.1284649
- Harrison, P. & Oakland, T. (2003). *Adaptive Behavior Assessment System, Second Edition (ABAS-II)*. WPS Publishing
- Herge, E. A. (2014). Cognitive approaches for adults with intellectual and developmental disabilities. In K. Haertl (Ed.). *Adults with intellectual and developmental disabilities* (pp. 205-234). Bethesda, MD: American Occupational Therapy Association
- Jennings, C. J. & Guerin, S. (2014). Therapeutic recreation models of practice: A Synthesis of key elements and examination of children's narratives of a camp experience for evidence of these elements. *Therapeutic Recreation Journal*, 48, 303-319.
- Jerome, J., Frantino, E. P. & Sturmey, P. (2007). The effects of errorless learning

- and backward chaining on the acquisition of internet skills in adults with developmental disabilities. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 40, 185-189.
- Kagohara, D. M., Sigafoos, J., Achmadi, D., van der Meer, L., O'Reilly, M., & Lancioni, G. (2011). Teaching students with developmental disabilities to operate an iPod Touch to listen to music. *Research in Developmental Disabilities*, 32, 2987-2992.
- Kim, J., Yamada, N., Heo, J., & Han, A. (2014). Health benefits of serious involvement in leisure activities among older Korean adults. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 9(1), 1748-2631. DOI: 10.3402/qhw.v9.24616
- Kiresuk, T.J. & Sherman, R.E. (1968). Goal Attainment Scaling: A general method for evaluating comprehensive community mental health programs. *Community Mental Health Journal*, 4(6), 443-453.
- Law, M., Cooper, B., Strong, S., Stewart, D., Rigby, P., & Letts, L. (1996). The Person-Environment-Occupation Model: A transactive approach to occupational performance. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 63(1), 9–23
- Law, M. (2002). Participation in the occupations of everyday life. *American Journal of Occupational Therapy*, 56, 640-649.
- Law, M., & Dunbar, S. B. (2007). Person-Environment-Occupation Model. in S. B. *Occupational therapy models for intervention with children and families*. (27-34). Thorofare, NJ: Slack.
- McVilly, K. R., Stancliffe, R. J., Parmenter, T. R., & Burton-Smith, R. M. (2006). 'I Get by with a little help from my friends': Adults with intellectual disability discuss loneliness. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 19, 191-203.
- Miller, E., Cooper, S.A., Cook, A., & Petch, A. (2008). Outcomes important to people

- with intellectual disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 5(3), 150-158.
- Nepo, K., Tincani, M., & Axelrod, S. (2020). Teaching mobile device-based leisure to adults with Autism Spectrum Disorder and Intellectual Disability. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 1-12. Doi: 10.1177/1088357620943500
- Ouellette-Kuntz, H., Burge, P., Brown, H.K., & Arsenault, E. (2009). Public attitudes towards individuals with intellectual disabilities as measured by the concept of social distance. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 23, 132-142. Doi: 10.1111/j.1468-3148.2009.00514.x
- Patterson, I., & Pegg, S. (2009). Serious leisure and people with intellectual disabilities: Benefits and opportunities. *Leisure Studies*, 28, 387-402
- Rosenberg, L., Bart, O., Ratzon, N.Z., Jarus, T. (2013). Personal and Environmental Factors Predict Participation of Children With and Without Mild Developmental Disabilities, *Journal of Child and Family Studies*, 22, 658-671. Doi: 10.1007/s10826-012-9619-8
- Schalock R. L. (2004). The concept of quality of life: what we know and do not know. *Journal of Intellectual Disability Research*, 48, 203-216.
- Shevin, M. & Klein, N.K. (2004). The importance of choice-making skills for students with severe disabilities. *Research & Practice for Persons with Severe Disabilities*, 29(3), 161-168.
- Stainton, T., Brown, J., Crawford, C., Hole, R., & Charles, G. (2011). Comparison of community residential supports on measures of information and planning; access to & delivery of supports; choice & control; community connections;

- satisfaction; and, overall perception of outcomes. *Journal of Intellectual Disability Research*, 55(8), 732-745. Doi: 10.1111/j.1365-2788.2010.01378.x
- Stephenson, J. & Limbrick, L. (2015). A review of the use of touch-screen mobile devices by people with developmental disabilities. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45, 3777-3791. Doi: 10.1007/s10803-013-1878-8
- Stumbo, N. & Peterson, C. A. (1998). The leisure ability model. *Therapeutic Recreation Journal*, 32, 82-96.
- Wehmeyer, M. L. & Abery, B. H. (2013). Self-determination and choice. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 51, 399-411.
- World Health Organization. (WHO; 2001). *International classification of functioning, disability and health*. Geneva: WHO.
- World Health Organization. (WHO; 2007). *International classification of functioning, disability and health - children and youth*. Geneva: WHO.
- Yalon-Chamovitz, S., Salanikio, E., Artzi, N., Prigal, Y., and Fishman, R. (2010). Occupational therapy and intellectual and developmental disability throughout the life cycle: Position Paper. *The Israeli Journal of Occupational Therapy*, 9, E3-E8.
- Zigler, E., Bennette-Gates, D., Hoddap, R., & Henrich, C. C. (2002). Assessing personality traits of individuals with mental retardation. *American Journal on Mental Retardation*, 107(3), 181-193.

נספחי המחקר

נספח א

פרופיל פנאי של דירה

קלר, א., פרוש, ש. ווינטראוב, נ. (2014)

פרטי הקשר של הדירה:

כתובת: _____ עיר: _____
פרטי קשר: טלפון: _____ דוא"ל: _____
איש קשר: _____ תפקיד איש הקשר: _____
_____ תאריך מילוי השאלון: _____

(1) האם הדירה שייכת לארגון פרטי: כן / לא

i. אם כן, לאיזה ארגון? _____

(2) האם יש רכז/ת דירה? כן / לא

i. אם כן, מה שמו/ה? _____

ii. על כמה דירות הוא/ היא אחראי/ת? _____

(3) האם הדירה מיועדת ל: גברים / נשים?

(4) תאר מה הרקע האתני/דתי של הדיירים:

_____ (5) מה אפיוני הסביבה בדירה (סמן את כל מה שרלבנטי):

i. רעש: רדיו צעקות רעש מבחוץ אחר _____

ii. תאורה: היקפית פלורסנט טבעית אחר _____

iii. רהיטים: כסאות פלסטיק כסאות קבועים ספות אחר _____

(6) כמה חדרים יש בדירה? _____

(7) כמה חדרי שינה יש בדירה? _____

(8) כמה חדרים מיועדים לשטח ציבורי לדיירים? _____

(9) האם לדירה יש חדר שניתן לפנות אותו לצורך העברת ההתערבות? כן/ לא

פרטים על דיירים:

10) האם הדירה בתפוסה מלאה? כן / לא

11) א) כמה דיירים יש בדירה? _____

ב) מתוכם, כמה דיירים יש בין הגילאים 25-45 שלהם אחנה של מוגבלות שכלית בינונית

12) כמה דיירים יש בכל חדר שינה? _____

פרטים על הצוות:

13) פרט בטבלה שלהלן לגבי כל חברי צוות הדירה (העובדים בתשלום והמתנדבים): תפקידם,

מספר השעות השבועיות שהם עובדים, והכשרתם.

הכשרה	שעות עבודה שבועיות בדירה	תפקיד

14) כמה חברי צוות עובדים בדירה ב:

i.	משמרת בוקר	_____	כמה שעות במשמרת: _____
ii.	משמרת צהרים	_____	כמה שעות במשמרת: _____
iii.	משמרת לילה	_____	כמה שעות במשמרת: _____

15) פרט בטבלה את כל סוגי ההדרכה המקצועית הקבועה שמקבל הצוות בדירה:

תחום ההדרכה	סוגי הפעילויות שנערכו	תדירות

סדר יום בדירה

16) מה לוח הזמנים היומי של הדירה?

שעת השכמה	_____
שעת השכבה	_____
7:00-8:00	_____
8:00-9:00	_____
9:00-10:00	_____
10:00-11:00	_____
11:00-12:00	_____
12:00-13:00	_____
13:00-14:00	_____
14:00-15:00	_____
15:00-16:00	_____
16:00-17:00	_____
17:00-18:00	_____
18:00-19:00	_____
19:00-20:00	_____
20:00-21:00	_____

17) האם לוח הזמנים מובן וגלוי לעין לכל הדיירים? כן / לא

18) אילו חוגים קבוצתיים מוצעים בדירה?

שם החוג	תדירות	שם החוג	תדירות
בישול		אמנות	
התעמלות		תפירה	
ריקוד/ תנועה		אחר, פרט	
מוזיקה			

19) האם יש מערכת קבועה ל"שעות הפנאי" (זמן חופשי)? כן / לא

20) כמה פעמים בשבוע יש לדיירים 'שעת פנאי'? _____

21) כמה פעמים ביום מתאפשרת להם 'שעת פנאי'? _____

22) מהו משך 'שעת הפנאי'? _____

23) האם 'שעות הפנאי' הן רשות? כן / לא

24) באילו חדרים מותר להם לבלות את 'שעות הפנאי'?

חדר שינה פרטי _____ חדר שינה משותף _____ חדר משותף _____

חדר מיוחד לפעילויות _____ אחר, פרט _____

25) מה עוד מתרחש בדירה בזמן של 'שעות הפנאי':

מקלחות _____ הכנת ארוחות _____ שיעורים פרטיים _____

קבלת אורחים _____ הכנות לשינה _____ אחר, פרט _____

26) אילו פעילויות מוצעות בזמן 'שעות הפנאי'?

פאזלים _____ ציור _____ משחקי קופסא _____ משחקי כדור _____

מוזיקה _____ וידאו/ טלוויזיה _____ אחר, פרט _____

27) האם קיים טאבלט לשימוש הדיירים בדירה או בעבודה? כן / לא

אם כן איזה שימושים נעשה איתו:

28) האם יש הבדל בשעות הפנאי והפעילות בין ימי חול לחגים/ סופי שבוע? כן / לא

אם כן, מה אופי ההבדל:

29) האם הצידוד והחומרים המיועדים לפעילויות הפנאי מאוחסנים במקום נגיש לדיירים?

כן / לא

30) האם הדיירים נשאלים לגבי העדפותיהם לפעילות?

לפעמים / לא / כן

31) האם יש משהו חשוב נוסף שאת/ה חושב/ת שכדאי שנדע?

נספח ב

שאלון רקע משתתף

קלר, א., פרוש, ש. ווינטראוב, נ. (2014)

השאלון נכתב בלשון זכר אך מתייחס לזכר ונקבה כאחד

פרטים אישיים:

מספר נבדק/ת: _____ מס' דירה _____ תאריך לידה: _____

תאריך מילוי השאלון _____

גיל כרונולוגי: _____ ארץ לידה: _____

תאריך עליה: _____

שפת אם: _____

שפה מדוברת: _____

דת: _____

תאריך כניסה למערך הדיור: _____ תאריך כניסה לדירה הנוכחית (אם

שונה): _____

סה"כ זמן בשירותי הדיור הקהילתיים: _____

פרטים רפואיים (לפי מה שרשום בתיק הרפואי):

אבחנה ראשית: _____

אבחנות משניות:

הפרעה נפשית: כן/לא

אם כן, איזה _____

הפרעה בספקטרום האוטיסטי כן/לא

הפרעת קשב וריכוז כן/לא

אבחנות נוספות: _____

רמת המוגבלות השכלית: _____

קיימת מגבלה פיזית בפלג גוף העליון: כן / לא

פרט: _____

קיימת הפרעה תקשורתית: כן / לא פרט: _____

שמיעה: תקינה _____ לקות שמיעה קלה _____ לקות שמיעה בינונית _____ חרש _____

פרט _____

ראיה: תקינה _____ תקינה עם משקפיים _____ עורון חוקית _____ פרט _____

רקע חינוכי (על פי התיק האישי):

שם בית הספר	סוג המסגרת	הגילאים בהם שהה במסגרת	אוכלוסיית היעד של בית הספר

רקע תעסוקתי (על פי התיק האישי):

מרכז יום/ תעסוקה שבו נמצא עכשיו: _____

סוג המסגרת: מרכז יום _____ טרום תעסוקה _____ תעסוקה מוגנת _____

תעסוקה תומכת _____ תעסוקה קהילתית _____

אחר: _____

תקשורת והבנת שפה:

האם הוא קורא? כן / לא ברמה המתאימה לכתה _____ (אם ידוע)

האם הוא כותב? כן / לא ברמה המתאימה לכתה _____ (אם ידוע)

האם הוא: _____

משתמש בתקשורת מילולית? כן / לא

מתקשר בעזרת תקשורת תומכת חלופית? כן / לא

מתקשר בעזרת PCS: כן / לא

עונה לשאלות 'כן/לא': כן / לא

מביע צרכים בסיסיים (שירותים, אוכל, שתייה, כאב וכו'): כן / לא

מבין ומבצע הוראות בעברית: בכלל לא _____ מבין הוראה חד שלבית _____ מבין הוראה דו שלבית _____

האם הוא יודע להשתמש בטאבלט: כן / לא

האם הוא יודע להשתמש בטלפון חכם: כן / לא

נספח ג

שאלון הערכת השתתפות בפעילויות פנאי

קלר, א., פרוש, ש. ווינטראוב, נ. (2014)

מספר נבדק/ת: _____ תאריך התצפית: _____ מספר הדירה: _____

תצפית לפני התערבות: 1 2 תצפית אחרי התערבות: 1 2

פעילויות פנאי של המשתתף (נדרשת שני תצפיות בזמנים שונים):

שעה תחילת תצפית: _____ שעה סיום תצפית: _____

יומן פעילות	שם הפעילות	תדירות (כמה פעמים ביצע)	מה המשתתף ביצע עם או במהלך הפעילות	רמת עצמאות בביצוע 0 – עצמאי 1 – 25% עזרה 2 – 50% עזרה 3 – 75% עזרה

מקום בו מבלה במשך מרבית הפעילות (להקיף בעיגול את התשובות הרלוונטיות):

בחדרו לבדו בחדר אחר בחדר משותף עם דיירים נוספים

בטבלה שבהמשך פרוט של התנהגויות שונות המתייחסות להשתתפות בפעילויות פנאי.

בהתייחס לכל התנהגות, מתוארים מצבים שונים. אנא ציין כן/לא עבור כל פריט:

תחום ההערכה	#	מדד התצפית	כן/לא
סעיף א' - יוזמה – יוזם תחילת השתתפות בפעילות בשעות הפנאי.			
	0	לא יוזם השתתפות בפעילות פנאי	
	1	יוזם השתתפות בפעילות פנאי, רק אם מישהו מוכן לשבת עמו או להצטרף אליו	
תחום ההערכה	#	מדד התצפית	כן/לא
	2	יוזם השתתפות בפעילות פנאי לאחר עידוד מילולי חוזר	
	3	יוזם השתתפות בפעילות פנאי כאשר רואה אחרים משתתפים	
	4	יוזם השתתפות בפעילות פנאי, באופן ספונטני ברגע שמתחילה פעילות	
	ציון סעיף א:		

תחום ההערכה	#	מדד התצפית	כן/לא
סעיף ב - הנאה – מביע הנאה במהלך השתתפות בשעות הפנאי			
	0	בזמן ההשתתפות בפעילות הפנאי אינו מביע הנאה בצורה ברורה	
	1	מביע הנאה מפעילויות פנאי	
ציון סעיף ב:			

תחום ההערכה	#	מדד התצפית	כן/לא
סעיף ג' - בחירה/העדפה - מביע העדפה לפעילות מסוימת בשעות הפנאי באמצעות ג'סטה, קשר עין, שפה, הושטת יד וכדומה.			
	0	אינו בוחר פעילות פנאי	
	1	בוחר פעילות מתוך 2-3 פעילויות המוצעות לו על-ידי המדריך	
	2	בוחר פעילות או אביזר פנאי מתוך 2-3 אפשרויות המונחות על השולחן לפניו	
	3	בוחר פעילות מתוך כלל האפשרויות הקיימות בחדר	
ציון סעיף ג:			

תחום ההערכה	#	מדד התצפית	כן/לא
סעיף ד' - ממשקים חברתיים/יחסים בין-אישיים – התייחסות ו/ או אינטראקציה עם דיירים וצוות בדירה			
	0	לא נמצא באינטראקציה עם או מתייחס לדיירים ולמדריכים	
	1	מתבונן/ עוקב אחרי תנועות דיירים אחרים המבצעים פעילות פנאי	
	2	נמצא באינטראקציה עם דיירים אחרים אבל לא משתתף אתם בפעילות	
	3	מזמין דיירים אחרים להצטרף לפעילויות הפנאי שהוא בחר	
	4	מבקש מהדיירים להצטרף לפעילויות הפנאי שלהם	
ציון סעיף ד:			

תחום ההערכה	#	מדד התצפית	כן/לא
סעיף ה' - אינטראקציה עם הפעילות – דרכים שונות לשימוש בפעילויות בשעות הפנאי			
	0	אינו משתמש באביזרי פנאי	
	1	משתמש באביזרי הפנאי באופן הרסני	
	2	משתמש באביזרי הפנאי לגירוי עצמי	
	3	משתמש באביזרי הפנאי או עוסק בפעילות, אבל לא באופן המיועד	
	4	משתמש באביזרי הפנאי או עושה את הפעילות באופן המיועד	
ציון סעיף ה':			

נספח ד

תצפית שימוש בטאבלט למשחק

קלר, א., פרוש, ש. ווינטראוב, נ. (2014)

השאלון נכתב בלשון זכר אך מתייחס לגברים ונשים כאחד

תאריך המפגש: _____ שם הדירה: _____ מספר נבדק/ת: _____

הפעילות התקיימה ב: _____

האם הוא בקש את הטאבלט מחוץ להתערבות: _____

ביצוע לפני ההתערבות: 1 2

ביצוע במפגש- לפני ההתערבות (לסמן ב X) אחרי ההתערבות (לסמן ב ✓): 1 2 3 4 5 6

ביצוע אחרי ההתערבות: 1 2

ביצוע בפגישת המעקב (לאחר חודש): 1 2

משחק שבחר בתחילת השיעור (באמצעות התמונות): _____

יישומים בהם השתמש המשתתף:

שם היישום	תדירות	משך השימוש ביישום	מה נצפה במהלך הפעילות

הפעלת הטאבלט

סעיף	פריטים	כן	לא	ציון	בלי תיווך	תיווך מילולי (1-4)
1	<u>התעניינות בטאבלט</u> בחדר ההתערבות כאשר הטאבלט מונח על השולחן בפני המשתתף, הוא					
	רק מסתכל על הטאבלט			1		
	מביע עניין בטאבלט (שואל "מה זה", נוגע בו וכדומה) אבל לא נוגע בו			2		
	מרים את הטאבלט אבל לא מחפש לפתוח			3		
	מחפש איך לפתוח את הכיסוי אך לא מצליח			4		
	מרים ופותח את הכיסוי			5		
ציון סעיף 1						

2	<u>הפעלת הטאבלט</u> כאשר המשתתף רוצה להפעיל את הטאבלט, הוא	כן	לא		בלי תיווך	תיווך מילולי (1-4)
	מחפש את כפתור ההדלקה			1		
	לוחץ על כפתור ההדלקה אך לא מצליח להדליק			2		
	לוחץ על כפתור ההדלקה ומצליח להדליק			3		
	נוגע במסך אך לא מצליח לפתוח את הנעילה			4		
	נוגע במסך, מצליח לפתוח את הנעילה ולהגיע לדף הבית			5		
ציון סעיף 2						

הפעלת המשחקים

סעיף	פריטים	כן	לא	ציון	בלי תיווך	תיווך מילולי (1-4)
3	<u>בחירת משחק</u> כאשר המשתתף נמצא במסך הבית, הוא					
	לוחץ/מעביר את האצבע על המסך ללא מטרה			1		
	לוחץ על אייקון משחק שלא בחר			2		
	לוחץ על אייקון משחק שבחר, אך הלחיצה לא היתה יעילה (המשחק לא נפתח)			3		
	לוחץ על אייקון משחק שבחר באופן יעיל (האייקון נפתח)			4		
	לוחץ על אייקון דף הבית/הפעלה של המשחק אחרי שנפתח			5		
ציון סעיף 3						

4	<u>התאמות למשחק ויציאה מהמשחק</u> כאשר המשתתף פתח את משחק,	כן	לא		בלי תיווך	תיווך מילולי (1-4)
	לפני שמתחיל לשחק, מבצע התאמה אחת או יותר			1		
	מתחיל לשחק במשחק שפתח			2		
	יודע לצאת ממשחק ולהיכנס למשחק נוסף			3		
ציון סעיף 4 –						

לא	כן	<u>משחק שני משחקים (מאותו משחק או ממשחקים שונים) ברצף</u> <u>במשחקי ציור וחיבור נקודות</u>	5
		בוחר קטגוריה של המשחק	
		בתוך הקטגוריה, בוחר לוח	
		משחק את המשחק לפי הכללים	
		מסיים את הלוח כולו (עד שרואה את התמונה)	
		עובר ללוח הבא או חוזר לדף הבית	
		בוחר קטגוריה או משחק חדש	

נספח ה

Table of Specifications

שאלון הערכת השתתפות בפעילויות פנאי

קלר, א., פרוש, ש. ווינטראוב, נ. (2014)

עמית/ה יקר/ה

במטרה לבדוק את תוקף התוכן של שאלון 'הערכת השתתפות בפעילויות פנאי', נודה לך אם תענה/י על השאלות הבאות. אנא מלא/י את הטבלה לפני שאת/ה מסתכלת על עמוד 5, זה חשוב מאוד לתהליך תקוף השאלון. נתחיל בהסבר קצר על השאלון:
מטרת השאלון:

מטרת השאלון היא להעריך את ההשתתפות של דיירים עם מוגבלות שכלית בינונית שנמצאים בדיוור קהילתי בזמן שעות הפנאי, כשהם בסביבתם הטבעית.
השימוש המיועד בשאלון:

השאלון ישמש כחלק ממערכת אבחונים שתועבר לפני ובתום התערבות, וכמדד תוצאה. השאלון יבחן תדירות ומשך זמן השתתפות, כמה פעילויות ביצע כל דייר בשעות הפנאי וכיצד ביצע את הפעילויות השונות.
איך עונים על השאלון:

כל פרטי השאלון מדורגים מ 0-4, כאשר 0 מייצג את הציון הנמוך ו 4 את הציון הגבוה.
0 – אף פעם 1 – לעיתים רחוקות 2 – מדי פעם 3 – לעיתים קרובות 4 – מרבית הזמן

הפריטים בכל תחום ייסכמו יחד לקבלת ציון כוללני.
השאלון מתייחס למספר תחומי התנהגות שלדעתנו קשורים לשעות הפנאי.

אנא ציין/י לגבי כל אחת מההתנהגויות שלהלן, אם לדעתך היא רלבנטית או לא להשתתפות בפעילויות פנאי.

– בעמוד הבא ניתן למצוא הגדרות להתנהגויות השונות.

ההתנהגות	מידת הרלבנטיות	מידת הרלבנטיות
יוזמה	רלבנטי	לא רלבנטי
הנאה	רלבנטי	לא רלבנטי
בחירה / העדפה	רלבנטי	לא רלבנטי
יחסיים בין-אישיים	רלבנטי	לא רלבנטי
אינטראקציה עם הפעילות	רלבנטי	לא רלבנטי

הגדרות

- יוזמה – יוזם תחילת השתתפות בפעילות בשעות הפנאי.
 - הנאה – מביע הנאה במהלך השתתפות בשעות הפנאי.
 - בחירה - מביע העדפה לפעילות מסוימת בשעות הפנאי באמצעות ג'סטה, קשר עין, שפה, הושטת יד וכדומה.
 - יחסיים בין-אישיים – התייחסות ו/ או אינטראקציה עם דיירים וצוות בדירה.
 - אינטראקציה עם הפעילות – דרכים שונות לשימוש בפעילויות בשעות הפנאי.
- האם היית מוסיף/ה תחומי התנהגות?

1. טבלת פריטים

2. בטבלה הבאה מופיעים הפריטים השונים בשאלון. בשורה המאוזנת מופיעות ההתנהגויות שצוינו לעיל. אנא רשום/י, לגבי כל אחד מהפריטים, איזו התנהגות, לדעתך, הוא משקף. אם לדעתך הוא משקף יותר מהתנהגות אחת, אנא סמן/י את שני התחומים. אולם, נסה/י לחשוב איזו התנהגות הוא משקף במיוחד.

פריט/שאלה	יוזמה	הנאה	העדפה או בחירה	יחסים בין- אישיים	אינטראקציה עם הפעילות
1	יוזם השתתפות בפעילות פנאי כאשר רואה אחרים משתתפים				
2	בוחר פעילות מתוך 2-3 פעילויות המוצעות לו על-ידי המדריך				
3	אין אינטראקציה עם או התייחסות לדיירים ולמדריכים במהלך שעות הפנאי				
4	מביע הנאה מפעילויות חדשות				
5	משתמש באביזרי הפנאי/ בפעילות באופן המיועד				
6	קיימת אינטראקציה עם דיירים אחרים וחולק אתם את פעילויות הפנאי.				
7	בוחר פעילות מתוך כלל האפשרויות הקיימות בחדר				
8	יוזם השתתפות בפעילות פנאי, באופן ספונטני ברגע שמתחילה פעילות				
9	מתבונן/ עוקב אחרי תנועות דיירים אחרים המבצעים פעילות פנאי				
10	משתמש באביזרי הפנאי/ בפעילות באופן המיועד, במספר דרכים				
11	אינו מביע הנאה בצורה ברורה במשך ההשתתפות בפעילות הפנאי				

פריט/שאלה	יוזמה	הנאה	העדפה או בחירה	יחסים בין- אישיים	אינטראקציה עם הפעילות
12	לא יוזם השתתפות בפעילות פנאי				
13	בוחר פעילות מתוך 2-3 אפשרויות המונחות על השולחן לפניו				
14	יוצר קשר עם מבוגרים בלבד במשך שעות הפנאי				
15	משתמש באביזרי הפנאי/ בפעילות באופן המיועד, בדרך אחת בלבד				
16	קיימת אינטראקציה עם דיירים אחרים במהלך שעות הפנאי אבל לא משתתף אתם בפעילות				
17	יוזם השתתפות בפעילות פנאי, רק אם מישהו מוכן לשבת עמו או להצטרף אליו				
18	משתמש באביזרי הפנאי/ בפעילות לא באופן המיועד				
19	מביע הנאה מפעילויות פנאי מוכרות				
20	משתמש באביזרי הפנאי/ בפעילות לגירוי עצמי				
21	יוזם השתתפות בפעילות פנאי לאחר עידוד מילולי חוזר				
22	משתמש באביזרי הפנאי מאופן הרסני				
23	מבקש מהדיירים להצטרף לפעילויות הפנאי שלהם				

בשאלון, בכל תחום התנהגות מופיעות מספר התנהגויות, כפי שתוארו לעיל, המשקפות רמת התפתחות או יכולת שונה המשפיעה על אופן ההשתתפות או התפקוד. אנא דרג/י את ההתנהגויות הבאות מהרמה הנמוכה ביותר (1) ועד הרמה הגבוהה (משתנה בכל תחום) לכל פעילות

יוזמה – דרג מ 1 עד 5

לא יוזם השתתפות בפעילות פנאי	יוזם השתתפות בפעילות פנאי, רק אם מישהו מוכן לשבת עמו או להצטרף אליו	יוזם השתתפות בפעילות פנאי כאשר רואה אחרים משתתפים
יוזם השתתפות בפעילות פנאי, באופן ספונטני ברגע שמתחילה פעילות	יוזם השתתפות בפעילות פנאי לאחר עידוד מילולי חוזר	

הנאה – דרג מ 1 עד 3

מביע הנאה מפעילויות חדשות	אינו מביע הנאה בצורה ברורה במשך ההשתתפות בפעילות הפנאי	מביע הנאה מפעילויות פנאי מוכרות

בחירה – דרג מ 1 עד 3

בוחר פעילות מתוך 2-3 אפשרויות המונחות על השולחן לפניו	בוחר פעילות מתוך 2-3 פעילויות המוצעות לו על-ידי המדריך	בוחר פעילות מתוך כלל האפשרויות הקיימות בחדר

ממשקים חברתיים/ יחסים בין-אישיים – דרג מ 1 עד 6

מבקש מהדיירים להצטרף לפעילויות הפנאי שלהם	יוצר קשר עם מבוגרים בלבד במשך שעות הפנאי	קיימת אינטראקציה עם דיירים אחרים במהלך שעות הפנאי אבל לא משתתף אתם בפעילות

אין אינטראקציה עם או
התייחסות לדיירים
ולמדריכים במהלך שעות
הפנאי

מתבונן /עוקב אחרי
תנועות דיירים אחרים
המבצעים פעילות פנאי

קיימת אינטראקציה עם
דיירים אחרים וחולק אתם
את פעילויות הפנאי

משתמש באביזרי הפנאי /
בפעילות לגירוי עצמי

משתמש באביזרי הפנאי /
בפעילות באופן המיועד ,
במספר דרכים

משתמש באביזרי הפנאי
מאופן הרסני

משתמש באביזרי הפנאי /
בפעילות באופן המיועד ,
בדרך אחת בלבד

משתמש באביזרי הפנאי /
בפעילות לא באופן המיועד

משתמש באביזרי הפנאי /
בפעילות באופן המיועד

האם השאלון מתאים לאוכלוסיית היעד:

הערות נוספות:

Synopsis

Between 2017-2019, thirty-eight individuals with moderate Intellectual Disabilities, (ID) residing in community apartments, participated in a study to improve leisure participation. While an important area of function and tool for supporting community inclusion, few studies have examined the efficacy of interventions to improve leisure participation of this population. We compared two intervention programs, Leisure Participation through Education (LPE) and Leisure Participation through Adaptation (LPA). Both emphasized the interplay between the environment, the individual and the activity, with an emphasis on modifications to the temporal and physical contexts. We found that both programs resulted in significant improvement in leisure participation, as measured through areas such as initiation, choice and social interaction. However, it would appear that the direct instruction (LPE) had an added benefit as the participants in this program retained higher scores throughout the study. Additionally, the participants were able to acquire, maintain and employ new leisure skills for up to a month after the program suggesting long term maintenance.

Abstract

Individuals with intellectual disabilities (ID) participate less in leisure activities as compared to same age peers with and without disabilities. Despite this, leisure intervention programs for this population are limited. This study compared two leisure intervention programs for adults with ID living in community apartments.

This study included 38 participants with ID living in community living apartments, 17 of them participated in the "Leisure Participation through Education (LPE)" intervention and 21 in the "Leisure Participation through Adaptation (LPA)" intervention. This study aimed to evaluate the effects of two leisure intervention programs on the leisure participation of adults with moderate intellectual disability.

This study employed a pretest–posttest case-control design with an immediate and one-month post evaluation. Leisure participation was assessed using the Leisure Participation Observation (Keller & Weintraub, 2021) and the Goal Attainment Scale (GAS; Kiresuk & Sherman, 1968). Assessments were performed twice at each time point to increase reliability. The findings of this study showed that the leisure participation of both the LPE and LPA groups improved significantly over time. However, participants in the LPE group which received direct learning showed higher leisure participation compared to the LPA group. This study shows that leisure intervention programs that include structuring both the physical and temporal contexts, can improve leisure participation of adults with moderate ID. However, direct instruction of leisure activities may have an additional benefit.

The Leisure Performance and Participation of Individuals with Moderate Intellectual Disability Living in Community Living Facilities

Aviva Keller

Supervised by: Professor Naomi Weintraub

Submitted in partial fulfilment of the requirements for the Degree of Doctor of
Philosophy in the Department of Occupational Therapy, Hebrew University

This work was supported by a grant from Shalem Fund for Development
of Services for People with Intellectual Disabilities in the Local Councils
in Israel

2021